

RNI:GUJMUL/2014/66126

ISSN 2454-3705

श्रुतसागर | श्रुतसागर

SHRUTSAGAR (MONTHLY)

June-2019, Volume : 06, Issue : 01, Annual Subscription Rs. 150/- Price Per copy Rs. 15/-

EDITOR : Hiren Kishorbbhai Doshi

BOOK-POST / PRINTED MATTER

योगनिष्ठ प.पू. आचार्य श्री बुद्धिसागरसूरीश्वरजी म.सा. को ९४वीं
स्वर्गतिथि पर वर्ष ६ का यह प्रथम अंक सादर समर्पित

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर

1

परम पूज्य राष्ट्रसन्त आचार्यदेव श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी महाराज की निश्चा में
रेवतडा गाँव में आयोजित त्रिदिवसीय कार्यक्रम की झलक

SHRUTSAGAR

3

June-2019

RNI : GUJMUL/2014/66126

ISSN 2454-3705

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर का मुखपत्र

श्रुतसागर

श्रुतसागर

SHRUTSAGAR (Monthly)

वर्ष-६, अंक-१, कुल अंक-६१, जून-२०१९

Year-6, Issue-1, Total Issue-61, June-2019

वार्षिक सदस्यता शुल्क - रु. १५०/- ❖ Yearly Subscription - Rs.150/-

अंक शुल्क - रु. १५/- ❖ Price per copy Rs. 15/-

आशीर्वाद

राष्ट्रसंत प. पू. आचार्य श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी म. सा.

❖ संपादक ❖

❖ सह संपादक ❖

❖ संपादन सहयोगी ❖

हिरेन किशोरभाई दोशी

रामप्रकाश झा

राहुल आर. त्रिवेदी

एवं

ज्ञानमंदिर परिवार

१५ जून, २०१९, वि. सं. २०७५, ज्येष्ठ शुक्ल-१३

प्रकाशक

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर

(जैन व प्राच्यविद्या शोध-संस्थान एवं ग्रन्थालय)

श्री महावीर जैन आराधना केन्द्र कोबा, गांधीनगर-३८२००७

फोन नं. (079) 23276204, 205, 252 फैक्स : (079) 23276249, वॉट्स-एप 7575001081

Website : www.kobatirth.org Email : gyanmandir@kobatirth.org

श्रुतसागर

4

जून-२०१९

अनुक्रम

१. संपादकीय	रामप्रकाश झा	५
२. गुरुवाणी	आचार्य श्री बुद्धिसागरसूरिजी	६
३. Awakening	Acharya Padmasagarsuri	८
४. ज्ञानसागरना तीरे तीरे	डॉ. कुमारपाल देसाई	९
५. प्रवचनपरीक्षा षट्त्रिंशिका	गणि सुयशचंद्रविजयजी	१२
६. चारित्रमनोरथमाला	मिनाक्षी एच. शेडगे	१६
७. गुजराती बोलीमां विवृत अने संवृत ए-ओ	चुनीलाल वर्धमान शाह	२४
८. श्रुतसेवा के क्षेत्र में आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर का योगदान	राहुल आर. त्रिवेदी	२७
९. पुस्तक समीक्षा	डॉ. हेमन्तकुमार	३२
१०. समाचार सार	-	३४

आतम अनुभव रस कथा प्याला पिया न जाय ।

मतवाला तो ढह पड़े निमता पड़े पचाय ॥

प्रत क्र. १५१८७

भावार्थ- आत्मानुभव रूपी रस की कथा का प्याला सभी व्यक्ति नहीं पी सकते हैं, इसे पीकर जिसके पास अहंकार आ जाए, उसका पतन हो जाता है और इसे पीने के बाद भी जो नम्रता को धारण करता है, वही इसे पचा सकता है ।

❖ प्राप्तिस्थान ❖

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर

तीन बंगला, टोलकनगर, होटल हेरीटेज की गली में

डॉ. प्रणव नाणावटी क्लीनिक के पास, पालडी

अहमदाबाद - ३८०००७, फोन नं. (०७९) २६५८२३५५

संपादकीय

रामप्रकाश झा

श्रुतसागर का यह नूतन अंक आपके करकमलों में समर्पित करते हुए हमें अपार प्रसन्नता की अनुभूति हो रही है।

प्रस्तुत अंक में “गुरुवाणी” शीर्षक के अन्तर्गत “सद्गतिनो उपाय” लेख प्रकाशित किया जा रहा है, जिसमें सद्गति की प्राप्ति हेतु आध्यात्मिक उपायों का वर्णन किया गया है। द्वितीय लेख राष्ट्रसंत आचार्य भगवंत श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी म. सा. के प्रवचनों की पुस्तक ‘Awakening’ से क्रमबद्ध श्रेणी के अंतर्गत संकलित किया गया है, जिसके अन्तर्गत जीवनोपयोगी प्रसंगों का विवेचन किया गया है। “ज्ञानसागरना तीरे तीरे” नामक तृतीय लेख में डॉ. कुमारपाल देसाई के द्वारा आचार्यदेव श्रीमद् बुद्धिसागरसूरीश्वरजी म. सा. के जीवन, व्यक्तित्व एवं कृतित्व का परिचय प्रस्तुत किया गया है।

अप्रकाशित कृति प्रकाशन के क्रम में सर्वप्रथम पूज्य गणिवर्य श्री सुयशचन्द्रविजयजी म. सा. के द्वारा सम्पादित खरतरगच्छ के कवि श्रीसार के द्वारा रचित “प्रवचनपरीक्षा षट्त्रिंशिका” प्रस्तुत की जा रही है। इस कृति में मुख्य रूप से अहिंसा के सिद्धान्त का वर्णन किया गया है, साथ ही सम्यक्त्व, मिथ्यात्व तथा इसके अवान्तर भेदों को भी समझाने का प्रयत्न किया गया है। द्वितीय कृति के रूप में श्रीमती मीनाक्षी एच. शेडगे के द्वारा सम्पादित “चारित्रमनोरथमाला” प्रकाशित किया जा रहा है। इस कृति में चारित्र का अर्थ व स्वरूप स्पष्ट करते हुए उसके लिए की जानेवाली भावना का वर्णन किया गया है।

पुनःप्रकाशन श्रेणी के अन्तर्गत इस अंक में बुद्धिप्रकाश, ई. १९३४, पुस्तक-८१, अंक-३ में प्रकाशित “गुजराती बोलीमां विवृत अने संवृत ए-ओ” नामक लेख का अन्तिम अंश प्रकाशित किया जा रहा है। इस लेख में सत्रहवीं सदी तथा उसके पूर्व की गुजराती बोलियों में हुए परिवर्तनों का वर्णन किया है।

पुस्तक समीक्षा के अन्तर्गत पंन्यास श्री सम्यग्दर्शनविजयजी म. सा. के द्वारा सम्पादित “ज्ञानविमल साहित्य संग्रह” पुस्तक की समीक्षा प्रस्तुत की जा रही है। इस पुस्तक में पूज्य साध्वी श्री नम्रगिराश्रीजी म. सा. के द्वारा १०० वर्ष पूर्व सम्पादित श्री ज्ञानविमलसूरिजी के द्वारा गुजराती भाषा में रचित स्तुत्यात्मक कृतियों का पुनः प्रकाशन किया गया है।

इस अंक में “श्रुतसेवा के क्षेत्र में आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमन्दिर का योगदान” नामक शीर्षक के अंतर्गत संशोधन, सम्पादन व श्रुतसेवा के क्षेत्र में आधुनिक तकनीकों के उपयोग के महत्त्व पर प्रकाश डाला गया है।

हम यह आशा करते हैं कि इस अंक में संकलित सामग्रियों के द्वारा हमारे वाचक अवश्य लाभान्वित होंगे।

શ્રુતસાગર

6

જૂન-૨૦૧૯

ગુરુવાણી

આચાર્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજી

સદ્ગતિનો ઉપાય

જેઠ વદિ ૩ના રોજ પ. પૂ. યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા. ની ૧૪મી પુણ્યતિથિ છે. આ પ્રસંગે તેઓશ્રી દ્વારા પ્રસ્તુત સદ્ગતિ પ્રાપ્તિના સુંદર આધ્યાત્મિક ઉપાયની વાત અલે પ્રસ્તુત કરી છે.

સંવત્ ૧૯૬૮ વૈશાખ શુદિ ૧૧. શનિવાર તા. ૨૭-૪-૧૨ ઉમેટા.

જ્ઞાનરૂપ દીપવડે આત્મારૂપ ઘરમાં રહેલી ઋદ્ધિને દેખવી જોઈએ. જે યોગી હોય છે તે આન્તરિક લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરે છે. આત્મા પ્રસન્ન હોય છે, ત્યારે સદ્ગતિ થાય છે, અને આત્મા પ્રતિ આત્મા અપ્રસન્ન હોય છે ત્યારે દુર્ગતિ થાય છે. માટે આત્માવડે આત્માનું ધ્યાન ધરવું જોઈએ.

સર્વતીર્થને પૂજીને સર્વતીર્થરૂપ બનનાર આત્મા શરીરમાં રહેલો છે. એવા આત્મારૂપ તીર્થનાં દર્શન કરવાં જોઈએ. સત્વ, રજો અને તમો ગુણાતીત આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ છે. આત્મારૂપ દેવ વસ્તુતઃ સાત ધાતુથી રહિત છે. પોતાના જ્ઞાનાદિ ગુણમાં રમણ કરનાર આત્મા પોતે દેવ બને છે. સંતોષરૂપ અમૃતમાં મગ્ન રહેનાર અને જેને શત્રુ મિત્ર સમ છે, એવા તથા શાતા અને અશાતાને સમભાવે વેદનાર રાગદ્વેષથી પરાઙ્મુખ અને આત્મજ્ઞાન વડે બાહ્ય સાંસારિક ક્લેશોને ભૂલનાર એવા પૂજ્ય મહાત્માઓ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.

શુદ્ધસ્ફટિકસમાન સર્વજ્ઞગુણ વિભૂષિત અને પરમાત્મકલાયુત એવા આત્માને મનુષ્યોએ ધ્યાવવો જોઈએ. આત્મતત્ત્વનું જ્ઞાન કર્યા બાદ હોમ વગેરે હિંસામય પ્રવૃત્તિને સુજ્ઞ મનુષ્યો કરતા નથી. આત્મજ્ઞાન એ પરમતીર્થ છે, પણ નદીનું જલ કંઈ તીર્થ ગણાતું નથી. નદીઓના કાંઠે શુદ્ધ હવા હોય છે તેથી એકાન્ત સ્થાનમાં યોગીઓ ત્યાં આત્મધ્યાન ધરે છે. અને પરમ સ્થિરતાનો અનુભવ કરે છે.

વ્યાવહારિક ધર્માચારોને આચરીને આત્માના ગુણો પ્રકટાવવા માટે સંતો પ્રયત્ન કરે છે. આત્મજ્ઞાન તેજ પરમશૌચ છે. તે વિના અન્ય પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ વસ્તુતઃ શૌચરૂપ ગણાય નહિ. કાયામાં રહેતા આત્માને કાયારહિત ધ્યાવવો અને આત્માના શુદ્ધ ધર્મમાં મનને સ્થિર કરી દેવું. અહં નિરઙ્ગનો દેવઃ, સર્વલોકાગ્રમાશ્રિતઃ. इति ध्यानं सदा ध्यायेदक्षयस्थानकारणं ॥ હું નિરંજન દેવ છું, સર્વ લોકના અગ્રભાગે આશ્રિત છું એવું

ધ્યાન સદા ધ્યાની૯ ધ્યાવવું જોઈ૯ । અક્ષય સ્થાનનું કારણ ધ્યાન છે । પવન સ્થિર થાય છે ત્યારે મન સ્થિર થાય છે । આવી હૃયોગની પ્રક્રિયાનું રહસ્ય અનુપ્રેક્ષણીય છે । મનની સ્થિરતા માટે યોગાભ્યાસની જરૂર છે ।

જેમ જેમ મનનો બાહ્ય વ્યાપાર ટલે છે, તેમ તેમ મોહનાં સ્થાનક વિલય પામે છે, માટે મનોવ્યાપારની બાહ્ય પ્રવૃત્તિ ટાલવા સદાકાલ અભ્યાસ કરવો । આત્મામાં લાગેલું અને વિષયથી ઊઠી ગયેલા મનથી ઉન્મનીભાવ પ્રાપ્ત થાય છે । ધ્યાતા અને ધ્યેયનું ઐક્ય થતાં આત્મા સમરસી ભાવને પ્રાપ્ત કરે છે । યોગદ્વીપમાલા સોમસૂર્યદ્વયાતીતં, વાયુસંચારવર્જિતમ્ । સંકલ્પરહિતં ચિત્તં(?) પરં બ્રહ્મ નિગદ્યતે ॥ આત્મજ્ઞાનવડે આત્માનું શુદ્ધ ધ્યાવતાં મનની ચંચલતા ટલે છે ।

ધાર્મિક ગદ્ય સંગ્રહ ભા.૧ પૃ.૨૮૩-૨૮૪

પ. પૂ. રાષ્ટ્રસંત આચાર્યશ્રી પદ્મસાગરસૂરીશ્વરજી સંભવિત વિહાર કાર્યક્રમ

ક્રમ	ગાંવ	કિ.મી.	દિનાંક	ક્રમ	ગાંવ	કિ.મી.	દિનાંક
રાજસ્થાન				ગુજરાત			
૧.	નાકોઢાજી તીર્થ	૧૨	૩૧-૦૫ સે ૦૧-૦૬-૧૯	૧૮.	રેવદર	૯	૨૧-૦૬-૧૯
૨.	બાલોતરા	૧૨	૦૨-૦૬-૧૯	૧૯.	મટાના	૧૪	૨૨-૦૬-૧૯
૩.	આસોતરા	૨૦	૦૩-૦૬-૧૯				
૪.	સિષાણા	૧૫	૦૪-૦૬-૧૯	૨૦.	ઢકબાલગઢ	૨૧	૨૩-૦૬-૧૯
૫.	મોકલસર	૧૫	૦૫-૦૬-૧૯	૨૧.	ચિત્તાસણી	૧૩	૨૪-૦૬-૧૯
૬.	માંડવલા	૧૫	૦૬-૦૬-૧૯	૨૨.	પાલનપુર	૧૩	૨૫-૦૬-૧૯
૭.	રેવતઢા	૨૦	૦૭ સે ૦૯-૦૬-૧૯	૨૩.	મગરવાઢા	૧૫	૨૬ સે ૨૭-૦૬-૧૯
૮.	બાકરા રોઢ	૧૪	૧૦-૦૬-૧૯	૨૪.	છાપી	૯	૨૭-૦૬-૧૯ (શામ)
૯.	મોઢ્રણ	૧૦	૧૧-૦૬-૧૯	૨૫.	સિઢ્ધપુર	૧૧	૨૮-૦૬-૧૯
૧૦.	બોરતા	૧૩	૧૨-૦૬-૧૯	૨૬.	ઉંઢ્ઢા	૧૨	૨૯-૦૬-૧૯
૧૧.	કોલપુરા	૧૦	૧૩-૦૬-૧૯	૨૭.	ભાંઢૂ	૧૩	૩૦-૦૬-૧૯
૧૨.	મ્નિનમાલ	૧૪	૧૪ સે ૧૫-૦૬-૧૯	૨૮.	મહેસાણા	૧૪	૦૧ સે ૦૨-૦૭-૧૯
૧૩.	મંધાર	૧૦	૧૫-૦૬-૧૯	૨૯.	સેમ્રોની	૧૩	૦૩-૦૭-૧૯
૧૪.	ઢીરરા	૧૪	૧૬-૦૬-૧૯	૩૦.	નંદાસણ	૧૪	૦૪-૦૭-૧૯
૧૫.	જસવંતપુરા	૧૩	૧૭-૦૬-૧૯	૩૧.	નવકારતીર્થ	૧૦	૦૪-૦૭-૧૯ (શામ)
૧૬.	ઢાતરાઈ (ઢંતૌ)	૧૬	૧૮-૦૬-૧૯	૩૨.	શોરથા	૧૮	૦૫-૦૭-૧૯
૧૭.	જીરાવલાતીર્થ	૬	૧૯ સે ૨૦-૦૬-૧૯	૩૩.	કોબા	૧૫	૦૬-૦૭-૧૯

श्रुतसागर

8

जून-२०१९

Awakening

Acharya Padmasagarsuri

(from past issue...)

The great poet, Shri Shantha Prakash, “Satya Das” has written:

“If I wish, I can melt a stone. If I wish I can show the existence of God and if I wish, I can give life to a dead body and teach it language.”

“If I wish,” that is if I propose to do so, I can do everything. In this world, there is nothing that is impossible.

In an excellent couplet, the great poet, Kabir has expressed the idea that when a child is born it cries and others smile and feel happy and when the child grows up into a man, he must perform such noble actions that when he dies he must smile not caring for death and others must weep thinking that they are losing a great man and that his death is a misfortune to them.

People remember only those great men who help others. You must also help others according to your ability and if some body gives you help you must be grateful to him.

The dog serves its master according to its ability. It never deceives its master. The man who deceives one who helps him is like one who makes a hole in the plate off which he eats his food. Such a man is ungrateful. The man in whose life, ingratitude takes the place of gratitude is worse than a dog.

One man who is grateful to his benefactors inspires ten men to be charitable and benevolent. But, on the contrary, one ungrateful man prevents the emergence of a hundred benefactors. Only a man who knows himself and the nature of his soul can show the quality of gratitude. God’s mercy, the mentor’s percepts and righteous conduct are essential for the realization of the self.

(continue...)

જ્ઞાનસાગરના તીરે તીરે

(યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ : ૨)

ડૉ. કુમારપાલ દેસાઈ

(ગતાંકથી આગળ..)

રોજનીશીમાં આલેખાયેલા સાત કડીના આ કાવ્યની એક સ્ત્રી એ છે કે આખા કાવ્યનું આલેખન સહેજ પળ છેકછાક વગરનું જોવા મળે છે. હૃદયમાં જાગતો ભાવ સીધેસીધો જ રોજનીશીનાં પાનાં પર અંકાતો ગયો હોય તેમ લાગે છે. આમાં તેઓને શાબ્દિક ફેરફારો પણ કરવા પડ્યા નથી!

અહીં ગુરુભાવનાનું ગૌરવ કરતાં તેઓ કહે છે :

“ઁઘ્યો દેવ જગાવીયો રે - દેહ દેરાસરમાંહી -

પ્રગટે વહ્નિ વહ્નિથી રે - ગુરુથી ગુરુપણું માંહી ।” -

આ પછી આચાર્યશ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજી ગુરુશિષ્યના એકબીની વાત કરીને વિ. સં. ૧૯૭૧ના નૂતન વર્ષના પ્રારંભે ભાવપૂર્વક ગુરુને સ્મરે છે. તેઓએ ગાયેલો આ ગુરુમહિમા અનુભૂતિના પાયા પર રચાયેલો હોવાથી વધારે હૃદયસ્પર્શી બન્યો છે. વિજાપુરના એક નિરક્ષર કળાવીર કુટુંબના બાળકનું ગુરુકૃપાએ જ યોગનિષ્ઠ આચાર્ય તરીકે આધ્યાત્મિક રૂપાંતર થયું હતું, એ અહીં પણ જોઈ શકાય છે.

રોજનીશીના આરંભે ‘સ્વ’માં પરમાત્મભાવ અનુભવવાની પોતાની ઝંખનાને પ્રગટ કરતાં તેઓ કહે છે :

“સર્વ જીવોની રક્ષાર્થે પ્રવૃત્તિ કરાઓ. સત્ય વદવામાં જીવન વહ્યા કરો. અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, પરિગ્રહત્યાગ વગેરેની આરાધના પરિપૂર્ણ દ્રવ્ય અને ભાવથી થાઓ. અપ્રમત્તપણે આત્મસમાધિમાં દ્રવ્ય અને ભાવથી સ્વજીવન વહો. જૈન શાસનની પ્રભાવના થાય એવા સંયોગો પ્રાપ્ત થાઓ. જૈન દૃષ્ટિએ, શાસનરક્ષક દૃષ્ટિએ, સર્વજીવદયા દૃષ્ટિએ, સર્વ નામોની અપેક્ષાએ મન, વચન અને કાયામાં ક્રિયા (કર્મ), યોગિત્વ અને જ્ઞાનયોગિત્વ પ્રગટો. આધ્યાત્મજ્ઞાનનાં ઉચ્ચ રહસ્યોના અનુભવ વડે આત્મા સહજાનંદમાં મસ્ત રહો. અપ્રમત્ત ભાવની જીવન્મુક્તિમાં શુદ્ધોપયોગ વડે સ્થિરતા થાઓ. ઉત્તમ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર દ્વારા ‘સ્વ’માં પરમાત્મત્વ અનુભવાઓ ।”

આ એક વર્ષ દરમિયાન એમણે અનેક સ્થળોએ વિહાર કર્યો હતો. એમાં માળસા, રિદ્રોલ, વિજાપુર, ઈંડર, સેડબ્રહ્મા, કુંભારિયાજી, અંબાજી, આબુ, અચલગઢ, દાંતીવાડા,

શ્રુતસાગર

10

જૂન-૨૦૧૧

પાલનપુર, સિદ્ધપુર, ઝંઝા, મહેસાણા, ભોયળી, વીરમગામ, ગોધાવી, કલોલ, પાનસર અને પેથાપુર જેવાં જાણીતાં ગામો ઉપરાંત અન્ય ગામોનો પણ સમાવેશ થતો હતો, પરંતુ એક વર્ષમાં કરેલા આટલા વિહાર દરમિયાન એમની વાંચનપ્રવૃત્તિ તો સતત અને તીવ્ર વેગે ચાલુ રહી હતી । પોતે વાંચેલાં પુસ્તકોની નોંધ તેઓ રોજનીશીમાં કરતા જાય છે ।

આ એક જ વર્ષમાં એમણે ‘સમયપ્રાભૃત’, શુભચંદ્ર આચાર્યકૃત ‘જ્ઞાનાર્ણવ-સારોદ્ધાર’ (બીજી વખત), ‘રાજેન્દ્રાભિધાનકોશ’ (ભા । ૧), ‘જ્ઞાનચક્ર’ (ભા । ૮), ‘મહાબલમલયાસુંદરી’, ‘સંસ્કૃત તિલકમંજરી’, ‘ચંદ્રપ્રભુ’, ‘વિક્રમોર્વશીયમ્’ (ભાષાંતર), ‘વિહ્યદૂરત્તમાલા’ અને ‘જૈન દૃષ્ટિયે યોગ’ જેવાં પુસ્તકો વાંચ્યાં; જ્યારે આચાર્ય આનંદશંકર ધ્રુવનું ‘ધર્મવર્ણન’, મનનપૂર્વક વાંચ્યું એમ કહે છે, તો માણસાના દરબાર પાસેથી લીધેલું ‘રત્નમાલ’ પુસ્તક વાંચીને પાછું આપ્યાની નોંધ મળે છે । એ જ રીતે સાણંદની સરકારી લાઇબ્રેરીમાંથી લીધેલાં પુસ્તકો વાંચીને પાછાં આપ્યાં, તેની યાદી પણ મળે છે । આ ગ્રંથો ઉપરાંત ‘ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ’, ‘કળા-ક્ષત્રિય ઇતિહાસ’ અને ‘પદ્મમહાપુરાણ’ જેવા ગ્રંથો વાંચ્યા હતા, ‘જીવનશક્તિનું બંધારણ’, ‘સ્વામી રામતીર્થનો સદુપદેશ’ (ભાગ ૭), ‘ગુજરાત સર્વસંગ્રહ’, ‘સ્વદેશ’, ‘હિંદની ઉદ્યોગસ્થિતિ’, ‘ભારત લોકકથા’, ‘દરિયાપારના દેશોની વાતો’ જેવાં પુસ્તકો પણ વાંચ્યાં હતાં, ‘અધ્યાત્મોપનિષદ’નું ચોથી વાર મનન કર્યું, તો ‘જોન ઓફ આર્ક’, ‘કુમુદિની’, ‘આંખ કી કીરકીરી’, ‘શાંતિકુટિર’, ‘સુભાષિતમુક્તાવલિ’ તેમ જ ‘નર્મકવિતા’ જેવા ગ્રંથો પણ વાંચ્યા હતા । વઢી, વિ. સં. ૧૯૭૧ની વૈશાખ સુદ પાંચમના રોજ શ્રી મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડિયાએ આનંદધનનાં પદો પર લખેલી પ્રસ્તાવના અને ઉપોદ્ધાત વાંચ્યાની નોંધ પણ મળે છે । આ વર્ષ દરમિયાન એમની લેખનપ્રવૃત્તિ ચાલતી રહી હતી । ‘કર્મયોગ’ નામનો એમનો ગ્રંથ છપાતો હતો એ પણ નોંધ્યું છે । વિહાર અને વ્યાખ્યાનો ચાલતાં હતાં, એની સાથોસાથ આટલી બધી જ્ઞાનપ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી તે વિરલ જ કહેવાય । ક્યારેક કોઈ જિજ્ઞાસુનેય અભ્યાસમાં સહાયભૂત થતા હતા । સંવત ૧૯૭૧ની માગશર વદ અમાસે શા. મોહનલાલ જેશિંગભાઈને પાંચમા કર્મગ્રંથની સિત્તેર ગાથા સુધી અભ્યાસ કરાવ્યાની નોંધ પણ મળે છે । સં. ૧૯૭૧ના પોષ સુદિ છઠની નોંધમાં તેઓ લખે છે –

“સાંજના સમયે કઢી પ્રાંતના સુબાસાહેબ રા. ગોવિંદજીભાઈ હાથીભાઈ દર્શનાર્થે આવ્યા । તેમને પ્રજાની સેવા કરવી, સાધુઓનો ઉપદેશ શ્રવણ કરવો, પ્રજાજનોનાં દુઃખો તરફ લક્ષ્ય દેવું, લાઇબ્રેરીઓ, બોર્ડિંગો વિશેષ પ્રમાણમાં વ્યવસ્થાપૂર્વક ઉઘાડવા માટે ઉપદેશ દીધો । ગાયકવાડી રાજ્યમાં સાધુઓને માટે સંસ્કૃત પાઠશાળા ઉઘાડવા ઉપદેશ

SHRUTSAGAR

11

June-2019

દીધો ।” આવી જ રીતે ફાગણ વદ ૮ના દિવસે “પ્રો. રામમૂર્તિ સેન્હોની મુલાકાત લઈ ધાર્મિક વિચારોનો ઉપદેશ આપ્યો” એવી નોંધ પણ મળે છે ।

એમનો સાહિત્યપ્રેમ સર્વત્ર દેખાય છે । તેઓ ગુજરાતી સાહિત્યના વર્તમાન પ્રવાહો અને સાક્ષરોથી પરિચિત હતા । ગુજરાતી સાહિત્યના સંશોધક શ્રી કે. હ. ધ્રુવ વિશે એમણે લખેલા અપ્રગટ સ્તુતિકાવ્યમાં આ જ્ઞાની અને ધ્યાની યોગીરાજને સાહિત્યસંશોધક પ્રત્યે કેટલો આદર છે, તે પ્રગટ થાય છે । તેઓ કહે છે :

“મિલનસાર સ્વભાવે સારા, સાક્ષરવર્ગમાં પ્યારા,
ઉત્તમ વિદ્યાના આધારા, સદ્ગુણના અવતારા ।
ધન્ય ધન્ય શુભ માત તાત ને, ધન્ય ગુર્જર અવતારી,
મોટા મનના શુભ પરમાર્થી, તવ જીવન બલિહારી ।
અમર કર્યું નિજ નામ જગતમાં, ગુણકારી શુભકારી,
‘બુદ્ધિસાગર’ મંગલ પામો, ગુણગણના ભંડારી ।”

આવી જ રીતે સાણંદથી આચાર્યશ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજીએ મુનિશ્રી જિનવિજયજીને મૈત્રીને બિરદાવતું અને જ્ઞાનવૃદ્ધિની અભિલાષા પ્રગટ કરતું આઠ કડીનું કાવ્ય લખ્યું છે ।

આ રોજનીશીનો કેટલોક ભાગ ‘કર્મયોગ’, ‘ભજનસંગ્રહ’, ‘જૈનગીતા’ અને ‘સુખસાગર ગુરુગીતા’ નામે એમના ગ્રંથોમાં પ્રગટ થયો છે । આથી અહીં અપ્રગટ એવા ગદ્ય અને પદ્ય ભાગને જોવાનો ઉપક્રમ રાખ્યો છે । આમાં સાચી ભક્તિને બતાવતા એમના એક અપ્રગટ કાવ્યમાં તેઓ ‘હરિનો મારગ શૂરાનો છે’ એમ કહેતા જણાય છે । તેઓ કહે છે કે, માત્ર મુખેથી ભક્ત કહેવડાવવાથી કામ પતી જતું નથી । એને માટે તો પ્રયત્ન અને નિષ્કામ ભાવના જરૂરી છે । તેઓ આવા કૃતક ભક્તોને પૂછે છે :

“કહે મુખથી તમારો છું, તમોને સૌ સમર્પણ છે।
વિચારી આપ ઉત્તરને, અમારી શી કરી સેવા?
ત્હને લક્ષ્મી ઘણી વ્હાલી, તને કીર્તિ ઘણી વ્હાલી,
કહે છે ભક્તિનો ભૂંડ્યો, અમારી શી કરી સેવા?”

આમ કહીને વિવેક વિના વિત્ત ચરચવાની, અસત્ય અને પરિગ્રહની તેમ જ સંસારના પ્રવાહમાં ગતાનુગતિક રીતે તળાવાની સામાન્ય જનોની મનોવૃત્તિની વાત કરીને ભારપૂર્વક કહે છે –

(ક્રમશઃ)

श्रुतसागर

12

जून-२०१९

कवि श्रीसार कृत प्रवचनपरीक्षा षट्त्रिंशिका

गणि सुयशचंद्रविजयजी

प्रवचन एटले सिद्धांत, तेनी परीक्षा एटले प्रवचन परीक्षा। विशेषे कहिये तो सिद्धांत केवो होय? तेनुं स्वरूप शुं होय? तेने सम्यक् कई रीते कहेवाय? तेनी वर्णना करतो ग्रंथ ते ज प्रवचन परीक्षा। प्रस्तुत कृतिमां कृतिकारश्रीए मुख्यतया अहिंसा धर्मना सिद्धांतने सूक्ष्मताथी वर्णव्यो छे। तो साथे-साथे सम्यक्त्व, मिथ्यात्व तथा तेना अवांतर भेदोने समजाववानो पण कविए अहीं सुंदर प्रयत्न कर्यो छे। काव्यना शब्दो एकंदरे सरळ छे। विशेषमां “छूटिस्यइ, लहिस्यइ” जेवा शब्द प्रयोगोमां कोई प्रांतिय बोलीनी छान्त जोवा मळे छे। कवि श्रीसार खरतरगच्छना प्रसिद्ध विद्वान छे तेमणे आ सिवाय पण अन्य नानी मोटी घणी गुर्जर काव्य रचनाओ करी छे। प्रस्तुत कृति जेवी ज प्रवाहितता तेमना अन्य सर्जनोमां जोवा मळे छे।

प्रान्ते प्रस्तुत कृतिनी हस्तप्रतनी फोटोकॉपी आपवा बदल खंभात-अमरशाळा ज्ञानभंडारना व्यवस्थापकोनो तथा शेठश्री मणीलाल पीतांबरदास हस्तलिखित शास्त्रसंग्रहना ट्रस्टीगणनो खूब खूब आभार।

॥ नमो वीतरागाय ॥ [राग]मालवी गडडु जाति ॥

साचइ मनइं जिनधर्म सेवउ, इम कहइ अणगार रे,
सिद्धंत सूत्र विचारि जोइज्यो, अछइ अरथ अपार रे ॥१॥ साचइ...

धरमनी वातइं मूढ प्राणी, कांइ करउ चुपचाप रे,
धरम रउ ए मरम साचउ, जीवहिंसा पाप रे ॥२॥ साचइ...

धरमनइं अरथइ जीवहिंसा, धरइ नव नव रंग रे,
ते घणा जामण^१ मरण लहिस्यइ, आखि^२ आचारंग रे ॥३॥ साचइ...

हिंसा थकी किम धरम थायइ, जोइ उपदेस-माल रे,
कपटनइ मारग सहू राचइ, साचनउ नहीं काल रे ॥४॥ साचइ...

त्रस अनइ थावर तणी निश्रा, अछइ जीव अनेक रे,
इक जीव हिंस्या(सा) सहू हिंस्या(सा), धरउ चित्ति विवेक रे ॥५॥ साचइ...

१. जन्म. २. बोले,

SHRUTSAGAR

13

June-2019

जउ जीवनी जयणा करंतां, कोइ जीव हणाय रे,
तेहनइ लागइ पाप थोडउ, घणउ धर्म ज थाय रे ॥६॥ साचइ...

केतला प्रकरण अनइ टीका, सूत्रथी विपरीत रे,
सिद्धंत मिलता जेह साचा, धरउ तिणिसूं (सुं)प्रीत रे ॥६(७)॥ साचइ...

कारिम स्वारथ तणा वाह्या, एक भवनइ काज रे,
जिन(वचन) मिथ्या करइ ते किम, छूटिस्यइ^३ महाराज रे ॥७(८)॥ साचइ...

आगम थकी विपरीत करणी, घणी दीसइं आज रे,
आपणी जांघ उघाडगि हिव^४, आपनइ इज^५ लाज रे ॥८(९)॥ साचइ...

जे साच कहतां रीस करिस्यइ, ते करउ सउ वार रे,
घासिस्यइ^६ दांतनि वातथी^७ जउ, तउ किसउ उपचार रे ॥९(१०)॥ साचइ...

इक वक्र जडनइ च्यारि अक्षर, भण्या छइ पग छाडि^८ रे,
इक वानरउ नइ^९ डस्यउ^{१०} वीछू^{११}, पछइ किणिरइ^{१२} पाडि^{१३} रे ॥१०(११)॥ साचइ...

जिनवचन साचा केम विघटइ, नहीं पूरउ मांझ^{१४} रे,
ए लोक साचउ कहइ म्हारी, मात तउ किम वांझ रे ॥११(१२)॥ साचइ...

तप तपउ किरिया करउ दिन प्रति, घणां खरचउ वित(त्त)^{१५} रे,
समकित विना सहि फोक कहियइ, सार इक समकित(त्त) रे ॥१२(१३)॥ साचइ...

इक देव तउ^{१६} अरिहंत सेवउ, सुगुरु तउ अणगार रे,
वीतरागभाषित धर्म सेवउ, जिम तरउ संसार रे ॥१३(१४)॥ साचइ...

सूखमनइ बादर जीव हणतउ, मुगति न गयउ कोइ रे,
जे जीवहिंसा थकी विरम्या, तेहना फल जोइ रे ॥१४(१५)॥ साचइ...

केई एक तिणि भवि मुगति पहुता, पहुचिस्यइ केई एक रे,
मुनिराय मेतारिज तणी परि, राखिज्यो निज टेक रे ॥१५(१६)॥ साचइ...

वावडी कूप तलाव काजइं, हणइ पृथिवी जेह रे,
वीतराग दसमइं अंग भाखइ, मंदबुद्धी तेह रे ॥१६(१७)॥ साचइ...

३. छूटशे, ४. हवे, ५. इजत ?, ६. घसे, ७. वायुथी, ८. ?, ९. वांदरो, १०. डस्यो, ११. वीछी, १२. बूमो, १३. पाडवी, १४. मध्ये, वचमां?, १५. पैसा, १६. तो,

श्रुतसागर

14

जून-२०१९

कइ जीवहिंसा कइ हिंसा, धरम ए किण वात रे, जे हलू(लु)-करमा तेह जाणइ, स्यू(स्युं) कहां तस मात रे	॥१७(१८)॥ साचइ...
हिंसा थकी दुख लाख थास्यइ, दयाथी सुख-थाट रे, जिम भलां जाणउ तेम विचरउ, कही बेऊं वाट रे	॥१८(१९)॥ साचइ...
पजूसणादिक परव आव्यां, कीजीयइ जिनधर्म रे, पालियइ जीवदया भली परि, धर्म रउ ए मर्म रे	॥१९(२०)॥ साचइ...
तिणि परव आव्यां दलइ पीसइ, हणइ मूढ छ काय रे, गाडरी परवाह ^{१७} पडियां, धरम इम किम थाय रे	॥२०(२१)॥ साचइ...
जिनधम(र्म)-आगममांहि निरमल, लहइ जिहां तिहां सोह रे, पिण आज धसमस धणी तिजतां ^{१८} , हुअउ भैसा-डोह ^{१९} रे	॥२१(२२)॥ साचइ...
भगवंत पहुता मुगति नगरी, नीरंजन निराकार रे, चिदानंद ज्योती(ति)रूप सोहइ, सकल-जन-सुखकार रे	॥२२(२३)॥ साचइ...
तेहनइ जिमिवा ^{२०} भणी अविधइं, भला भरि भरि थाल रे, घृत सालिनइ पकवान मेलहइ, ए किसउं जंजाल रे	॥२३(२४)॥ साचइ...
लोकीक लोकोत्तर क्रियायइं, मेर(रू) ^{२१} सरिसव फेर [रे], पिण आज किहां किहां एक दीसइ, ए वडउ अंधेर रे	॥२४(२५)॥ साचइ...
लोकीकथी पिण अछइ विरूअउ, लोकोत्तर-मिथ्यात रे, वछनागथी पिण विस कहीजइ, सहत घृत सम मात रे	॥२५(२६)॥ साचइ...
समकित तणी जे सार न लहइ, न जाणइ नवतत्त्व रे, श्रावक नहीं पिण तेह सावज, जाणिज्यो इकचित्त रे	॥२६(२७)॥ साचइ...
इक जीवरक्षा सुद्ध पालइ, प्रथम समकित सुद्ध रे, तउ जाणि सोभइ अनइ सुरहउ ^{२२} , मिल्या मिश्री दुद्ध रे	॥२७(२८)॥ साचइ...
धन तेह जे संसार तजि(जी)नइ, आदरइ मुनिवेस रे, त्रस अनइ थावर जीव न हणइ, तिम न दइ उपदेस रे	॥२८(२९)॥ साचइ...

SHRUTSAGAR

15

June-2019

जे साधु हुइ प्राणी हणावइ, वचन बोलइ कूड रे,
 तप तप्पउ भणियउ अनइ गुणियउ, सर्व तिणि रउ धूड^{२३} ॥२९(३०)॥ साचइ...
 इम विधइं संयम विधइं पूजा, मुगतिनउ छइ खंध^{२४} रे,
 अविधिनउ कीधउ दान तप जप, जाणिज्यो सहि धंध^{२५} रे ॥३०(३१)॥ साचइ...
 घरनी अवस्था.....जिनवर, नमइ तेह अलीक रे^{२६},
 न्याननइ निरवान दीक्षा, तीन ए वंदनीक रे ॥३१(३२)॥* साचइ...
 वीतराग आगलि पुत्र ईछइ^{२७}, वधारइ^{२८} नालेर^{२९} रे,
 जउ लाभ हुइ तउ आवि खरचइ, सूखडी दस सेर रे ॥३२(३४)॥ साचइ...
 सीयलनइ सीतलनाथ पूजइ, नमइ ईछइ जात रे,
 जिनमत तणा ते जाण कहियइ, पिण न जाणइ वात रे ॥३३(३५)॥ साचइ...
 जे कहइ सावद्य वदइ जिनवर, ते न जाणइ भेद रे,
 सावद्य जिनवर कदे^{३०} न वदइ, वात ए द्रु^{३१} वेद रे ॥३४(३६)॥ साचइ...
 आगम तणी रह^{३२} रीति चलतां, कहइ कोइ अजाण रे,
 तेहनइ दीजइ एह उत्तर, पूछिज्यो ब्रधमान रे ॥३५(३७)॥ साचइ...
 कलहंस जिम करिज्यो परीक्षा, स्यू(स्युं) कहां वार वार रे,
 वीतराग वदियउ^{३३} तेह साचउ, इम कहइ श्रीसार रे ॥३६(३८)॥ साचइ मनइ...
॥ इति श्रीप्रवचनपरीक्षाषट्त्रिंशिका समाप्ता । लिखता कृता चेयं श्रीजेसलमेरौ ।

वाच्यमाना चिरं नन्दतु ॥ श्रीः स्यात् जिनमतरतानाम् ॥

दंसण वय सामाइय पोसह पडिमा अबंभ सच्चित्ते ।
 आरंभ पेस उद्दिट्ट वज्जए समणभूए य ॥ (प्रवचनसारोद्धार गाथा. ९८०)

२३. धूळ ?, २४. स्कंध, २५. मिथ्या प्रवृत्ति, २६. खोटो, २७. ईच्छे २८. वधेरे. २९. नाळीयेर, ३०. क्यारेय पण, ३१. ध्रुवना तारा जेवी, ३२. रथ-रीत (?), ३३. कह्युं.

*चउ...नीच...गाथा... इ... एक... ररे ।

..... वजो.....समी.....भलउ विचार रे साचइ...॥३२(३३)॥

आ उद्धरण गाथा प्रतमां प्रक्षेपायेली छे.

શ્રુતસાગર

16

જૂન-૨૦૧૯

શ્રી ચેમરાજમુનિ કૃત ચારિત્રમનોરથમલા

મિનાક્ષી ઇ. સેડો

પ્રસ્તાવના :-

જેનું ઇક દિવસનું પાલન પળ મોક્ષ આપવા સમર્થ છે, જેનું પાલન શ્રી તીર્થકર ભગવંતો ઇ સ્વયં કરેલ છે, કેવલજ્ઞાન-કેવદર્શન થયા પછી જિનેશ્વરોની દેશનામાં સર્વ પ્રથમ જેની પ્રરૂપણ કરાય છે; જેનું પાલન ઁાંડાની ધાર સમાન મનાય છે; ઇવા ચારિત્રનું પાલન કરી આજ સુધી અનંત-અનંત આત્માઓ મુક્તિવધુને વર્યા અને પુરુષાર્થમાં સફલ થયા । ઇ પુરુષાર્થનું સત્ત્વ હજી જેઓમાં પ્રગટ્યું નથી, તેઓ ઇ અંતરના ઁમંગ અને ઁછરંગથી જે મહાન મનોરથો કર્યા ઇને કંઢારતી મહાન કૃતિ ઇટલે ચારિત્રમનોરથમલા । વારંવાર વાંચન-મનન-ચિંતનથી સિંહ જેવું સત્ત્વ પ્રગટાવવાની ક્ષમતા ધરાવતી આ ઇક વિરલ કૃતિનું સંપાદન કરવાનો અહીં પ્રયાસ કર્યો છે । ચારિત્રગ્રહણમાં અશક્ત જીવો આવા મનોરથો ઢ્વારા પોતાના ચારિત્રમોહનીયને ઁપાવી આગામી સમયમાં જરૂર તેને ગ્રહણ કરવાની ક્ષમતાવાલા બની શકે છે ।

કૃતિ પરિચય :-

પ્રસ્તુત કૃતિ ચેમરાજ મુનિ (ક્ષેમરાજ મુનિ) ઢ્વારા મારુગુર્જર ભાષામાં પદ્યબદ્ધ ૫૩ ગાથાઓમાં રચાયેલી છે । આ કૃતિમાં આત્માને હિતકારક ઇવા મનોરથોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે । ચારિત્ર ઇટલે આત્મરમણતા, આત્મગુણોમાં સ્થિરતા અને આત્મમંદિરમાં ભેગા થયેલા કર્મ-કચરાને ઁાલી કરવાની પ્રક્રિયા । ચારિત્ર ઇટલે વેષનું પરિવર્તન, નામનું પરિવર્તન, આત્માનું પરિવર્તન, પાપોનો પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક ત્યાગ, ઘર, માલ, મિલ્કત માતા-પિતા, સ્વજન કુટુંબરૂપ બાહ્ય સંસારનો ત્યાગ, રાગ-ઢ્વેષ, કામક્રોધાદિ આંતરિક સંસારનો ત્યાગ । મનોરથ ઇટલે મનની ભાવના । ચારિત્ર માટે કરાયેલ ભાવના ઇટલે ચારિત્રમનોરથમલા ।

પ્રસ્તુત કૃતિમાં કર્તા ઢ્વારા પ્રથમ ગાથામાં આદિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ કરાઈ છે અને ત્યાર બાદ વિવિધ મનોરથોનું વર્ણન કરાયેલ છે । આ કૃતિમાં આવતા મનોરથ (ભાવના) ના વિષય નિમ્ન પ્રકાર છે-

૧. વિધિયુક્ત જિનધર્મારાધના

૨. જિનવાણીશ્રવણ

૩. ગુરુસેવા

૫. બારવ્રતનો સ્વીકાર

૭. શેત્રુંજયગિરિની યાત્રા

૯. શુદ્ધ ભાવે તપ

૧૧. સંયમગ્રહણ

૧૩. સમિતિ પાલન આદિ

૧૫. પઢિલેહણ

૧૭. ઉપસર્ગ

૧૯. વિકથા નિંદા પરિહાર

૨૧. ઇન્દ્રિયદમન

૨૩. કષાયજય

૨૫. આહારશુદ્ધિ

૨૭. ગુરુપાસેથી અભિગ્રહ-નિયમ ગ્રહણ

૨૮. મન-વચન-કાયાના અકુશલ વ્યાપારોને સારી રીતે રોકી ગુપ્તિ પાલન

૨૯. ચારિત્રનો સ્વીકાર કર્યા બાદ હિતમાં પ્રવર્તન સ્વરૂપ સારણા-વારણાદિ (કર્તવ્યને યાદ કરાવવા સ્વરૂપ સારણા, અહિતકારી પ્રવૃત્તિમાંથી અટકાવવા સ્વરૂપ વારણા, સંયમયોગમાં સ્વલના પામેલાને 'તમારા જેવાને આવું કરવું શોભતું નથી' વગેરે વચનો કહેવા સ્વરૂપ ચોયણા અને દરેક સ્વલન વચ્ચે આ જ વસ્તુ વારંવાર કહેવા સ્વરૂપ પઢિચોયણા અથવા દંડ-શિક્ષા તે રૂપ પઢિચોયણા આ બધાને સારી રીતે, સ્વેદ કે દુઃખ લાગ્યા વિના આનંદપૂર્વક હું ક્યારે સહીશ તે)

ઉપરોક્ત મનોરથો પ્રસ્તુત કૃતિમાં વર્ણવેલ છે ।

અંતે ચારિત્રભાવના પુષ્ટિ માટે ધન્નાશાલિભદ્ર, કયવન્ના, અર્જુનમાલી જેવા દૃષ્ટાંતોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે ।

કર્તા પરિચય :-

કૃતિના અંતે કર્તાનામમાં 'શ્રીચેમ કવિ મુનીવર ભણઈ' એટલું જ ઉપલબ્ધ થાય છે । જૈનગુર્જર કવિઓ ભાગ-૧ (પૃ.૧૯૦-૧૯૧) તથા ગુજરાતી સાહિત્યકોશ

શ્રુતસાગર

18

જૂન-૨૦૧૯

મધ્યકાલ ભાગ-૧ (પેજ નં-૭૫) માં પ્રાપ્ત થતા વિવરણ પ્રમાણે સ્વરતરગચ્છના જૈન સાધુ જિનકુશલસૂરિની પરંપરામાં સોમધ્વજ ગણિ થયા । સોમધ્વજ ગણિના શિષ્ય સ્વેમરાજ મુનિ । છાજહડ ગોત્રના શાહ લીલાના અને માતા લીલાદેવીના પુત્રસ્વેમરાજ મુનિ । આ કવિએ ઈ.૧૪૬૦ માં જિનચંદ્રસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધાનો અને ઈ.૧૫૧૩માં કોહ શ્રાવકે એમની પાસે વ્રત ગ્રહણ કર્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે । આ ઉપરથી કવિ. ઈ.૧૫મી સદી ઉત્તરાર્ધ અને ઈ.૧૬મી સદી પૂર્વાર્ધ દરમિયાન હોવાનું માની શકાય છે ।

આ કવિએ ૮૧ કડીની ‘શ્રાવકાચાર ચૌપાઈ’ (રચના વિ. ૧૫૪૬), ‘ઉપદેશ-સપ્તતિકા’ (રચના ઈ.૧૪૯૧), ૨૫ કડીનો ‘(ફલવર્ધી)પાર્શ્વનાથ રાસ’, ૨૩ કડીની ફાગુબંધની ‘મંડપાચલ (માંડવગઢ)’ ચૈત્ય-પરિપાટી, એકસોઆઠ ‘પાર્શ્વ સ્તોત્ર’ તથા અન્ય કેટલાંક સ્તવનો અને સજ્જ્ઞાયોની રચના કરી છે ।

પ્રત પરિચય :-

પ્રસ્તુત કૃતિ સંબંધી પ્રત આચાર્ય શ્રી કૈલાસસાગરસૂરિ જ્ઞાનમંદિર, કોબામાં ઉપલબ્ધ છે । હસ્તપ્રત ક્રમાંક-૨૯૪૬૧ને આદર્શ પાઠ માનીને આ કૃતિનું સંપાદન કરવામાં આવ્યું છે । આ પ્રતનું પ્રતિલેખન વર્ષ વિક્રમ સં.૧૮૨૨ માર્ગશીર્ષ માસ, કૃષ્ણ પક્ષ, ૮ તિથિ, સ્થલ મેઢતા, પ્રતિલેખક સરૂપચંદ મથેન છે । પ્રતમાં કુલ ૩ પત્રો છે । પ્રત્યેક પત્રમાં ૧૨ પંક્તિઓ અને પ્રત્યેક પંક્તિમાં ૩૦ થી ૩૧ અક્ષરો છે । પ્રતની અવસ્થા પાણીથી વિવર્ણ થયેલી છે, જેથી અક્ષરો વાંચવામાં મુશ્કેલી પડે છે । પાઠાંતર માટે અન્ય પ્રત ક્રમાંક-૮૭૧૨૧નો આધાર લીધો છે । સંપાદન કાર્યમાં પ્રત ક્રમાંક-૨૯૪૬૧ ને ‘ક’ પ્રતિ અને અન્ય પ્રત ક્રમાંક-૮૭૧૨૧ને ‘સ્વ’ પ્રતિનો સંકેત આપ્યો છે । બન્ને પ્રતોમાંથી મળતા શુદ્ધ પાઠને સંપાદનમાં અને અન્ય પ્રતના પાઠને પાઠાંતર (ટિપ્પણ)માં સ્થાન આપી સંપાદન કરેલ છે ।

ચારિત્રમનોરથમાલા

શ્રીઆદિસર પાય^૧ નમી, પરિમલ ગુણ વિશાલ ।

ચરણ મનોરથ ફૂલડાં, ગુંથિસુ^૨ માલ વિશાલ ...

॥૧॥

તે દિન મુઝનઈ કદિ હુસ્યઈ, પખિ^૩ વરસનઈ માસ ।

શ્રીજિનધર્મ વિધિ કરુ, જેહથી પૂરઈ આસ

॥૨॥ તે૦...

૧. પાય (સ્વ), ૨. ગુણિ (ક), ૩. પયિ (સ્વ),

SHRUTSAGAR

19

June-2019

गीतारथ गुरु सेवीइ, सुणीइ आगम वाणि ।

प्राणी दया नित पालीइ ए परमारथ जाणि

॥३॥ ते०...

बारे व्रत अंगी करी निश्चल समकित मूल ।

पालसुं निज सगति करी टालिस भव भय सुल

॥४॥ ते०...

अष्टापद आबू तणी श्रीशेत्रुजो गिरिनारि ।

जिन कल्याणक भूमिका जात्र करि सुजग सार

॥५॥ ते०...

देसु दान दया करी सील धरिसुं निकलंक ।

सगति^४ सहित तप आदरु सुध भाव निस्सकं

॥६॥ ते०...

परमेश्वर पाय पुजता चंदन कुसम कपूर ।

पूरिस आगलि साथियो नित नित ऊलटपूर^५

॥७॥ ते०...

धरमइ धन वेची करी छांडीस गृहाचार^६ ।

सुधो गुरु जाणि करी लेस्युं संयम भार

॥८॥ ते०...

भाव ते^७ संयम आदरु पंचमहाव्रत भार ।

धारिस निज काया करी पामीस भवजल पार

॥९॥ ते०...

मन वचन काया करी छविह जीवनिकाय ।

सवि आरंभ निवारसुं^८ लहीस्युं सिद्धि उपाय

॥१०॥ ते०...

पंच सुमति त्रिहुं गुपतिसुं^९ दूधर चारित धार

धारिसुं^{१०} धीर पणो धरी जाणि अथिर संसार

॥११॥ ते०...

पुंजी पडिलेही करी थंडिल भूमि पएस ।

धम्मोवगरण आपणा मूकिस जोइ लेस

॥१२॥ ते०...

गुरुकुलवास वसस्युं सदा जीविय मरणा सीम ।

सहवउ गुरुनी चोअणा लेई अभिग्रह नीम^{११}

॥१३॥ ते०...

भीम भयंकर अति घणा उपसर्ग माहिम सार ।

कहीइ^{१२} काऊसग करि रहु नित नित सझ विहार

॥१४॥ ते०...

४. सकति (ख), ५. आणंदपूर (ख), ६. सघर व्यापार (ख), ७. न (क), ८. नवा करिसु (ख), ९. गुप्तिं (ख), १०. धारस्युं (क), ११. भीम (ख), १२. कईयइ (क),

श्रुतसागर

20

जून-२०१९

कटक महारिपु कामनो सील सबल सन्नाह ।	
पहिरी जीपसुं हुं जदा जय सिरि वरिसुं ^{१३} अगाह	॥१५॥ ते०...
विकथा निद्रा परिहरी मधुरिस्वरि ^{१४} सज्झाय ।	
एकांति बइसी करी करिस्युं गोपवि काय	॥१६॥ ते०...
ज्ञान अंकुश ^{१५} मन थिर ^{१६} करी कुशल मनह व्यापार ।	
वचन अनइ काया करी सबर धरिस्यु अपार	॥१७॥ ते०...
जदि बावीस परिसहा आहियासी कुं मन भावि ।	
घरि घरि मधुकरि जिम भमुं ^{१७} निरधन सघन सभाव	॥१८॥ ते०...
अवसर ते कईइ हुस्यइ वरस अनै दीन मास ।	
ममता मूकिस मन थकी ^{१८} समता उपरि भाव	॥१९॥ ते०...
द्रव्यति(थी) चारित्र मइ लीया भवि भवि वार अनंत ।	
काज न कोई तिहां सर्युं ^{१९} दीठा दूख अनंत	॥२०॥ ते०...
दशविध साधु तणी भणी सामाचारी मांहि ।	
रहिस्युं कदा ^{२०} निश्चल करी ^{२१} राचिस्युं नवेए ^{२२} प्रवाह	॥२१॥ ते०...
इंद्रीय पांचे वसि ^{२३} करी विषय तणो रस छांडि ।	
चारित्रनी धुरि निरवहुं लागिस न हुं पाखंडी	॥२२॥ ते०...
सारण ^{२४} वारण चोयणा पडिचोअण सवि दीस ।	
धरिसुं मन सोहामणो मूकिस माया रीस	॥२३॥ ते०...
झूसर सीम भूइ सोहुतो ^{२५} इर्यासुमति विहार ।	
विकथा हासुं टालतो जदि ^{२६} हुं करिसुं विहार ^{२७}	॥२४॥ ते०...
सूत्र तणा सवि तप करी अंग उपांग पइन्न ।	
गुरु मुख आगम वाचस्युं तेहुं मानिस धन्न	॥२५॥ ते०...
च्यार कषाय विकथा ^{२८} तणी जाणी कडू ^{२९} विवाग ।	
मूल थकी उनमूलिस्युं आंणि मन वइराग	॥२६॥ ते०...

१३. लहिसु (ख), १४. महरसरि (ख), १५. अकुसल (ख), १६. रुंधी (ख), १७. समउ (ख), १८. तणी, (ख) १९. सहुं (क), २०. यदा (ख), २१. पणइ (ख), २२. चैत्य (ख), २३. सवि (ख), २४. मारण (ख), २५. सोधतो (ख), २६. यदि (ख), २७. अपार (ख), २८. विषय (ख), २९. कटुक (ख),

SHRUTSAGAR

21

June-2019

हेजे भार संयम ^{३०} धरु धारे जिम जगधीर ।	
चरण करण बे सत्तरी निर्वाहस्युं गंभीर	॥२७॥ ते०...
अरस विरस वली सूझतो जदि फासु आहार ।	
आहार सुधि करुं रंगस्युं टालु दोष अढार	॥२८॥ ते०...
जे रूसे तुसइ नही निंद पसंसो जाणि ।	
समता भावि नित नित ^{३१} हुं ते मुनिवर वखाण	॥२९॥ ते०...
जिर्ण मयला ^{३२} कपडा ^{३३} पहिरसि निरहंकार ^{३४} ।	
काया मल अण टालतो तेमा निसि दिन सार	॥३०॥ ते०...
आवी बइसइ हरिणला जहीइ ^{३५} मुझ उछरंग ^{३६} ।	
ते पदमासन पूरीयइ निरभय पणइ सरंग	॥३१॥ ते०...
चिहुं भेदे आहारना बइतालीस दोस ।	
वरजि जिमतिम संयोगना ^{३७} ना करुं माया मोस	॥३२॥ ते०...
छ आवस्यक विधि करी यदि हु करिस पसंत ।	
छंडी अपर मन रंजना आंणी मन एकांत	॥३३॥ ते०...
कलह निकंदु देहथी मछर वयर विरोध ।	
टालुं जिन वचने करी ते नवि भणीय स क्रोध	॥३४॥ ते०...
तृणमणि सम ^{३८} करी गणइ वइरी मित्र समान ।	
मान अनइं अपमाननइं ते जाणो जगि जाण	॥३५॥ ते०...
प्रतिमा बारह पडिवजी चउदह पूरब सार ।	
अंग ईग्यार भणुं ^{३९} सदा ^{४०} साधुं शिवसुख सार	॥३६॥ ते०...
संयम धर ^{४१} मुनिवर भला हुआ हुसइ जे ^{४२} भूरि ।	
जेह अछइ ते प्रणमीइ नितु ऊगमतइ सुर	॥३७॥ ते०...
गारव तीनइ परिहरी न करु पंच ^{४३} प्रमाद ।	
संवेगइ मनवासिऊ न भणुं परअपवाद	॥३८॥ ते०...

३०. संयम भार हवइउ (ख), ३१. नितु (ख), ३०. सदाइ (क), ३१. कलपडा (क), ३४. निरअहंकार (क), ३५. हीइ (क), ३६. उच्छगि (ख), ३७. चरम जिसी संसर्गणा (क), ३८. समता (ख), ३९. तणो (ख), ४०. यदा (ख), ४१. धरि (ख), ४२. वली (ख), ४३. काय (ख),

श्रुतसागर

22

जून-२०१९

धन्नउ कयवन्नऊ भलो अर्जुनमालागार ।	
शालिभद्र थुलिभद्र मुनि पणमी जइ सुविचार	॥३९॥ ते०...
सहस अढार सीलांगनां ^{४४} दश भेदइ यति धर्म ।	
बालपणइ तरुणा पणइ जे मे कीधा कर्म	॥४०॥ ते०...
सूधइं मन आलोइसुं जेहनो छइ बहु पाप ।	
सवि आरंभ निवारस्युं जेहथी थाइ संताप	॥४१॥ ते०...
कचरो जिम परहो करी परिग्रह पापह मूल ।	
पुण्य पंथ उडाइस्यइ जिन परि आकह तूल	॥४२॥ ते०...
उपसम जलरस सीचसूं क्रोध दावानल पूर	
जेहथी ततखिण परजलइं तप जप धर्म अंकूर	॥४३॥ ते०...
आठइ मद मरडी करी चित्त करं सुकमाल ।	
सरल पणइ माया हणी संतोषइं लोभ जाल	॥४४॥ ते०...
परमणी रिध ^{४५} रूअडी पेखी कीधी राग ।	
निंदउ गरहुं ते यदा चित्त करीअ निराग	॥४५॥ ते०...
सामाइक विध वंदना पोसह नइ पछक्खाणं ^{४६} ।	
जऊं काउसगग थिर करं चउवीस छइ जाण	॥४६॥ ते०...
वंदन तणी परी सियलु सायर जिम गंभीर ।	
रवि जिम तेजइ दीपतो निजर ^{४७} निग्रह ^{४८} धीर	॥४७॥ ते०...
सरणा च्यारे जद करं अरिहंत सिध सुसाध ।	
श्रीजिन धर्मह सिरि तिलऊ पूब पुण्यह लाध	॥४८॥ ते०...
आपण छइ परमादीया निसि दिन बहु आरंभ ।	
धर्म मनोरथ मन धरइं मूकी दूरह दंभ	॥४९॥ ते०...
तेहने सिवपद ढूकडो जांणी जइ सुभ भावइ ।	
जिणवर गणहर इम कहइ भवियण सयल सहाव	॥५०॥ ते०...

४४. सीलना (क), ४५. रिद्धि (ख), ४६. पचखाण (ख), ४७. नियम (ख), ४८. अभिग्रह (ख),

SHRUTSAGAR

23

June-2019

जे पातिक कीधा घणां छांना प्रगट अनेक ।

ते गुरु मुख आलोईई आणी विनय विवेक^{४९}

॥५१॥ ते०...

चरण मनोरथ मालिका श्रावक मुनि सुविचार^{५०} ।

कंठिही राखइ आपणइ^{५१} सदा ते पांमइ भवपार

॥५२॥ ते०...

निज मति भावइ भावना अवर करइ जि सार

श्रीखेम कवि मुनीवर भणइ ते सुख लहइ अपार

॥५३॥ ते०...

ते दिन मुझ नइ कदि हुस्यइं०

इति श्री मनोरथमाला आत्महित कारक सज्झाय समाप्त ।

४९. विवेके (क), ५०. सुविकार (क), ५१. कंठही थइं राई (ख).

वचन महिमा

टांक तराजू लायकैं सव रस देखो तोल ।

जिह्वा सरखो रस नही जो मुख जाणें बोल ॥

प्रत क्र. १२७२००

भावार्थ :- तराजू लेकर सारे रसों का तोल कर लिया जाए, लेकिन यदि मुख से जो शब्द बोलना जानता है, उसके जिह्वासर के समान कोई रस नहीं है।

श्रुतसागर के इस अंक के माध्यम से प. पू. गुरुभगवन्तो तथा अप्रकाशित कृतियों के ऊपर संशोधन, सम्पादन करनेवाले सभी विद्वानों से निवेदन है कि आप जिस अप्रकाशित कृति का संशोधन, सम्पादन कर रहे हैं अथवा किसी महत्त्वपूर्ण कृति का नवसर्जन कर रहे हैं, तो कृपया उसकी सूचना हमें भिजवाएँ, जिसे हम अपने अंक के माध्यम से अन्य विद्वानों तक पहुँचाने का प्रयत्न करेंगे, जिससे समाज को यह ज्ञात हो सके कि किस कृति का सम्पादनकार्य कौन से विद्वान कर रहे हैं? इस तरह अन्य विद्वानों के श्रम व समय की बचत होगी और उसका उपयोग वे अन्य महत्त्वपूर्ण कृतियों के सम्पादन में कर सकेंगे।

निवेदक

सम्पादक (श्रुतसागर)

શ્રુતસાગર

24

જૂન-૨૦૧૯

ગુજરાતી બોલીમાં વિવૃત અને સંવૃત એ-ઓ

ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ

(ગતાંક સે આગે)

તાત્પર્ય એ છે કે અઈ અને અડનાં ઉચ્ચારણોને ઓઠાવાનાં જે લિપિગત સ્વરૂપો જૂની ગુજરાતીમાં મળે છે તે બહુવિધ છે અને તે તત્સમયનાં ઉચ્ચારણોનાં વાસ્તવિક પ્રતિક હતાં એમ સ્થાપી શકાતું નથી । વઢી જૂદા જૂદા પ્રાંતોમાં એક જ શબ્દ જૂદા જૂદા પ્રયત્નપૂર્વક ઉચ્ચારાતા હોવા જોઈએ, તેથી તે શબ્દો વિવિધ સ્વરૂપમાં લિપિબદ્ધ થયા હોય એમ પળ બનવા સંભવ છે । આ ઉચ્ચારણભેદ તથા પ્રયત્નભેદને પરિણામે એક જ શબ્દના એ-ઓ સંવૃત અને વિવૃત સ્વરૂપે આજે પળ ઉચ્ચારાતા આપણે સાંભળીએ છીએ । ફારસી-ઝર્દૂ અય્ કાર-અવ્ કારને શુદ્ધ ઉચ્ચારમાં સ્થાન હોવા છતાં લોકોની ગુજરાતી બોલીમાં તે અઈ કાર-અડ કારને જ પામે છે અને પ્રાકૃત-અપભ્રંશના અઈ-અડની પેઠે તેનો પળ વ્યવહાર થાય છે ।

પ્રાકૃત-અપભ્રંશના અઈ-અડ સોઠમી સદીના અંત સુધી-૧૭૦૦ ની સાલ સુધી અને કેટલાક પ્રાંતોમાં ત્યારપછી પળ લખવામાં હ્રસ્વ ઇ તથા ઉકારને પામ્યા છે, એટલે ત્યાં સુધી તે સંવૃત હતા । ત્યારપછી તે વિવૃતત્વને પામતાં તેની ઉપર બે પ્રકારની અસર થઈ । જેમણે અઈ અને અડ માં અ ઉપરનો પ્રયત્ન ઉચ્ચારમાં જાઠવી રાખ્યો તેઓના અનુગામીઓ બઈસઈ અને બઈઠા (બૈસેં અને બૈઠા) ઉચ્ચારતા હોવા જોઈએ । કોઈ લખાણમાં ભલે બયસઈ કે બયઠા મળી આવે, પરંતુ તેઓનો ઉચ્ચાર તો એક જ હતો; જેઓએ અ ઉપરનો પ્રયત્ન ગુમાવી ઇ પર સ્થાપ્યો તેઓએ બઈસઈનું બિસિ (ઉચ્ચારમાં બેસે) અને બઈઠાનું બિઠા (ઉચ્ચારમાં બેઠા), નડસારીનું નુસારી (ઉચ્ચારમાં નોસારી) કર્યું । આજે પળ એ ઉચ્ચારણભેદ પ્રાંતભેદે અસ્તિત્વમાં છે । રાજસ્થાની-હિંદીમાં એ વિવૃત ઉચ્ચાર એકાર-ઐકારથી દર્શાવાય છે, મારવાડીમાં અવઢી માલાથી દર્શાવવાની પદ્ધતિ જૂનાં પુસ્તકોમાંથી મળી આવે છે અને ગુજરાતી લેખનમાં એ ભેદ રહ્યો નથી, પળ હવે કોઈ કોઈ તે અર્ધચંદ્રાકાર ચિહ્ન કે ઊલટાવેલી માલાથી દર્શાવે છે । રાજસ્થાની-હિંદીમાં Macdonaldનું ઉચ્ચારણ મૈકડોનલ્ડ લખાય છે, તે ઉપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે તેમની બે માલા વિશિષ્ટ પ્રસંગે વિવૃત ઉચ્ચારના સાધનરૂપ બને છે ।

પ્રાકૃત-અપભ્રંશ ભાષાના જે નિયમો વૈયાકરણીઓ દર્શાવ્યા છે, તે નિયમોને આધારરૂપે સ્વીકારીને આ વિવૃત-સંવૃત ઉચ્ચારણની ગુંચવણને સર્વથા ડકેલી શકાય

તેમ નથી। ગુજરાતી ઉચ્ચારણો ઉપર વિધવિધ અસરો થઈ છે અને હજી પણ થતી જાય છે। મઠી આવતા હસ્તલિખિત સાહિત્યમાંની જોડણીને શુદ્ધ ઉચ્ચારના પ્રતિકરૂપે સ્વીકારી લેવી એ શક્ય નથી, એટલે શબ્દોના સંસ્કૃત-પ્રાકૃત તથા વર્તમાન ગુજરાતી સ્વરૂપોની વચ્ચેનાં ઉચ્ચારણોના લિપિગત અંકોડા કોઈ કોઈ વાર જૂની ગુજરાતીમાંથી મળી આવે, અને કોઈ વાર ન પણ મળી આવે; પરંતુ બહુવિધ શબ્દો ઉપર થતી દેખાતી અસર ઉપરથી એ અંકોડા અને તેનો સામાન્ય નિયમ નિશ્ચિત કરી શકાય છે।

(૫) એ અને ઓ ગુજરાતી શબ્દમાં છૂટા હોય કે વ્યંજનની સાથે મળેલા હોય પણ તેની સાથે જો કોમળ અનુસ્વાર જોડાયેલો હોય તો તે એ અને ઓ વિવૃત્ત બને છે।*

અ અને ઓ ઉપર, તેની પાછળ આવતા અનુનાસિક વ્યંજનનું વજન (વાસ્તવિક રીતે કે ઉચ્ચારણના દોષથી પણ) જો પડતું હોય તો તે વિવૃત્ત ઉચ્ચારાય છે।

ઉદાહરણો:-

ઍઘાણ, પહાંચ-પાંચ, વૅગણ, ઢાંગ, સાંગ, ગંડી, ફંટ, સાંપ, પાંક, વેંગ, (વ્યંગ), રહેંટ-રેંટ, ગોંધ, ભેંસ, इत्यादि।

વૅણ, રૅણી, પોંણી, ચૅન, માંમ, સૅન (સૈન્ય), જૅન (જૈન), નૅન, બ્હેન, જૅમ, इत्यादि।

નયર-નઈર-નેર, પરંતુ નયન-નઈન-નેન ન ઉચ્ચારાતાં નૅન ઉચ્ચારાય છે, તે પાછળના અનુનાસિકના વજનનો પ્રભાવ છે। આની વિશેષ સ્પષ્ટતા નીચેનાં ઉદાહરણોથી થશે।

વગોવવું-વગોવણી પણ વગોંણું

રોવું-રોદણું પણ રોંણું

જોવું-જોંણું

દોહવું-દોહની-દહોંણી-દોં'ણી

તે-તેથી પણ તેમનું इत्यादि।

આ અનુગામી અનુનાસિકનું વજન પૂર્વના એ-ઓ ઉપર પડે છે તેથી, જે લેખકો ઉચ્ચારણને વસ્તુતઃ પારખી શકતા નથી તેઓ જ્યારે એવા શબ્દો લખે છે ત્યારે તેમના લેખનમાંથી પણ એ વજન પરચાઈ આવે છે। તેઓ વૅણ, રૅણી, સૅન, વગોંણું, નૅન એમ લખે છે: એ જોડણી ખોટી છે, પરંતુ અનુગામી અનુનાસિકનું જે વજન તેમની ઉચ્ચારપરીક્ષક ઇન્દ્રિયને સમજાય છે, તેજ વજન એ રીતે તેઓ લિપિમાં ઉતારે છે। આજ

* દી. બા. કેશવલાલ ધ્રુવના 'વિવૃત્તવિધાન'માં આ નિયમનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

શ્રુતસાગર

26

જૂન-૨૦૧૯

કારણથી ચરોતરના ગ્રામ્ય સમુદાયોમાં જ્યારે આં (સ્વર)નો ઉચ્ચાર આં કરવામાં આવે છે, ત્યારે ત્યાં પળ એ વિવૃત ઉચ્ચાર આપોઆપ હાજર થાય છે । ગાંધી-ગોંધી, સાંધવું-સાંધવું, સાંઢળી-સાંઢળી, રાંઢ-રાંઢ, માંચો-માંચો; એજ રીતે પાળી-પાંળી, ગામ-ગાંમ, ગાળું-ગાંળું, ચાળોદ-ચાંળોદ ઇત્યાદિ ।

કાઠિયાવાડમાં-મુખ્યત્વે સોરઠ અને હાલારમાં કેટલાક વર્ગોમાં જડ્ઍ છીએ નો ઉચ્ચાર ઉત્તરોત્તર ચાલ્યા આવતા વિલક્ષણ ઉચ્ચારણના વારસાને કારણે જડ્ઍ છીએ એમ થાય છે; તેથી જુદી રીતે ગોહીલવાડ-ઝાલાવાડમાં જડ્ઍ છીંડ એમ પ્રાકૃત જનતા બોલે છે । આ ઉચ્ચારણમાં જ્યારે એનો ઉચ્ચાર એં કરવામાં આવે છે ત્યારે મૂળ સંવૃત હોવા છતાં ઉચ્ચારમાં વિવૃત બોલાય છે । સોરઠ હાલારના કેટલાક લેખકોના લેખોમાં પળ જડ્ઍ, પ્રમાણે, જાતે, એવા અનુસ્વારયુક્ત એં કાર છૂટથી વપરાયલા જોવામાં આવે છે અને તેઓ તેનો વિવૃત ઉચ્ચાર કરે છે ।

પિંડ શબ્દ ઉપર પેંડક-પૈંડાં શબ્દો સાધિત થયો છે । માવાના પેંડાની સાથે એ શબ્દ વિશે, પ્રચલિત થયો છે । ઝાલાવાડમાં તેને દૂધપીંડા કહે છે; કેટલેક સ્થળે તેને પૈંડા કહેવામાં આવે છે; પરંતુ હવે તો ઘણે સ્થળે એનો કોમળ અનુસ્વાર ઉચ્ચારમાંથી ડહી ગયો છે તેને પરિણામે પૈંડા અને પેડા પળ છૂટથી પ્રચલિત થઈ ગયા છે; અનુસ્વારની સાથે તેનું વિવૃત્ત્વ ડહી ગયું છે । તેથી ડલટું પ્રેમ જેવા તત્સમ શબ્દને અનુગામી અનુનાસિકનું વજન કેટલાકો પાસે પ્રેમ અને પેન્સીલ ને પૈન્સીલ બોલાવે છે !

વિવૃત અને અર્ધવિવૃત એ-ઓ ગુજરાતી બોલીમાં પ્રચલિત હોવા છતાં અને તેની વિશિષ્ટતા સર્વવિદિત હોવા છતાં વર્તમાન કાળે બોલીમાં જે ઢીરો પલટો થતો દેખાય છે, તેમાં તેનો પ્રચાર કેટલો રહેશે તે અત્યારે કહેવું મુશ્કેલ છે । પહેલાં બોલી લોકોના ઉચ્ચારણના વારસારૂપે જનતાને મળતી અને તેમાં કેલવળીથી ભાષાશુદ્ધિ આવતી । શિક્ષણ મોટે ભાગે મુખદ્વારા અપાતું, અને ઉચ્ચારણનો વારસો ઉછરતી પ્રજાને મળ્યા કરતો । હવે મોટે ભાગે પુસ્તકોના વાચનદ્વારા શિક્ષણ અપાય છે અને પરીક્ષાઓ લેખનદ્વારા લેવાય છે, તેથી ઉચ્ચારણનો સીધો વારસો ઓછો થતાં વિવૃત ઉચ્ચારો સંવૃતતા તરફ ઢલતા જાય છે । લેખનમાં વિવૃત ઉચ્ચાર માટે અવળી કે ડલટાવેલી માત્રા કોઈ કોઈ લખે છે, પરંતુ હાલની ઝડપી છાપકલા કદાચ એ પદ્ધતિને આગલ વધવા નહિ દે એમ લાગે છે ।

(બુદ્ધિપ્રકાશ પુસ્તક ૮૨મું એપ્રિલ થી જુન ૧૯૩૪ અંક ૨ માંથી સાભાર)

श्रुतसेवा के क्षेत्र में आचार्य श्रीकैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर का योगदान

राहुल आर. लिवेदी

(गतांक से आगे)

संगणक विभाग

ज्ञानमंदिर में संगृहीत हस्तलिखित ग्रंथों तथा मुद्रित पुस्तकों की सूक्ष्मतम सूचनाओं को तर्कबद्ध व बहूपयोगी तरीके से सूचीबद्ध करना एक बहुत ही जटिल कार्य है, लेकिन ग्रंथ सरलता से उपलब्ध हो सके इसके लिए बहूद्देशीय कम्प्यूटर विभाग कार्यरत है। वर्तमान समय में ग्रंथालय सेवा में कम्प्यूटर प्रोग्राम का महत्त्व अति आवश्यक एवं उपयोगी सिद्ध हो रहा है।

हस्तलिखित, मुद्रित ग्रंथ, पत्र-पत्रिकाओं तथा उनमें समाविष्ट कृतियों की विस्तृत सूची एवं विस्तृत सूचनाएँ कम्प्यूटराइज्ड की जा रही हैं। इस अवधारणा के साथ परम पूज्य आचार्य श्री अजयसागरसूरीश्वरजी म.सा. के मार्गदर्शन में एक विशिष्ट लाईब्रेरी प्रोग्राम बनाया गया है, जिसके माध्यम से हस्तप्रतों, मुद्रित पुस्तकों तथा पत्र-पत्रिकाओं में रही हुई छोटी-बड़ी महत्त्वपूर्ण सूचनाओं का संग्रह किया जा रहा है।

प्रायः सभी ग्रंथालयों में पुस्तकों के ऊपर छपे हुए नाम से पुस्तकें ढूँढकर वाचक को दी जाती है। परन्तु इस ज्ञानमंदिर में किसी भी पुस्तक, हस्तप्रत अथवा मैगजीन अंकों की प्रविष्टि की ऐसी अनूठी पद्धति अपनाई गई है, जिसके फलस्वरूप वाचकों तथा संशोधकों को उनके पास रही सीमित जानकारीयों के आधार पर उनकी अपेक्षित अध्ययन सामग्री मिनटों या सेकेण्डों में प्राप्त हो जाती है।

आज इस ज्ञानमंदिर में निम्नलिखित परियोजनाओं का कार्य प्रगति पर है-

१) समग्र उपलब्ध जैन साहित्य की विस्तृत सूचनाओं की बहूपयोगी व सुसंकलित कम्प्यूटराइज्ड सूची तैयार करना। जिसमें तीन स्तंभों के आधार से सूचनाएँ संकलित की जाती है, उसमें क) प्रकाशन- प्रकाशन से सम्बन्धित सूचनाएँ जैसे आवृत्ति, जिल्द, पृष्ठ, पूर्णता आदि एवं उससे जुड़े प्रकाशक, ग्रंथमाला, संपादक आदि विद्वान, पेटांक, कृति, व कृतियों की रचना प्रशस्ति में उपलब्ध विद्वान आदि भरे जाते हैं। ख) हस्तप्रत-हस्तप्रत से जुड़ी प्रतिलेखन पुष्पिका (विद्वान्, संवत्-मास-पक्ष-तिथि, शहर, पुष्पिका

श्लोक आदि), हस्तप्रत की दशा-लाक्षणिकता, माप-पंक्ति-अक्षर एवं कृति विषयवस्तु के आधार पर पेटांक व कृतियों की सूचनाएँ संकलित की जाती हैं। ग) मैगजीन-मैगजीन के अंक प्रकाशित वर्ष मास-पक्ष-तिथि, अंक संपादक, कृति संपादक, कृति विषयवस्तु आदि के आधार पर पेटांक व कृतियों की सूचनाएँ संकलित की जाती हैं।

२) श्रमण एवं गृहस्थ जैनों की कृतित्व को दर्शानेवाली बहूपयोगी वंशावलियाँ तैयार करनी- ये सूचनाएँ कृति की रचना प्रशस्ति, हस्तप्रतों की प्रतिलेखन पुष्पिका, प्रकाशनों के सम्पादक आदि की सूचनाओं में से, गच्छों की पट्टावलियों में से, विस्तृत वंशावलियों में से तथा प्रतिमा व शिलालेखों में से संकलित की जा रही हैं। इनमें एक ही स्थल से उस साधु/गृहस्थ की वंश-परंपरा, उनके द्वारा की गई रचनाएँ, लिखी-लिखवाई गई हस्तप्रतें, की-करवाई गई प्रतिष्ठा-अंजनशलाका, बनवाए गए जिनमन्दिर, निकाले/निकलवाए गए संघ आदि की सूचनाएँ, उनका हुआ नगरों/गाँवों में विचरण-निवास, उनका परस्पर सम्बन्ध, तत्कालीन राजा-मन्त्री की सूचनाएँ इत्यादि का समावेश होता है।

३) प्रोग्राम में संकलित सूचनाओं के आधार पर अद्यावधि अप्रकाशित जैन साहित्य का सूचीपत्र बनाकर संशोधकों तथा संपादकों के कार्य में सहयोगी बनना।

४) अप्रकाशित व अशुद्ध प्रकाशित जैन साहित्य को संशुद्धकर प्रकाशित करना।

५) अन्यत्र विचरण कर रहे पूज्य साधु-साध्वीजी भगवंतों व गीतार्थ गुरुभगवन्तों के स्व-पर कल्याणकारी अध्ययन-संशोधन हेतु संगृहीत सूचनाओं सन्दर्भों एवं पुस्तकों की मूल अथवा प्रतिलिपि, फोटोस्टेट कॉपी, ई-मेल तथा व्हाट्सएप के माध्यम से उपलब्ध कराना।

६) संस्था द्वारा भारत भर में कहीं पर भी हस्तप्रत आदि के पुराने ज्ञानभंडार, जो वर्षों से खोले ही न गये हों, वैसी जगहों के ट्रस्टीश्रीओं के साथ आवश्यक औपचारिकताएँ एवं व्यवहार द्वारा इस दुर्लभ निधि का मूल्य समझाकर वहाँ संगृहीत पाण्डुलिपियों को स्केन करने का प्रोजेक्ट किया जाता है।

इस कार्य का संपूर्ण खर्च संस्था द्वारा उठाया जाता है। संस्था अपनी टीम उस ज्ञानभंडार में भेजती है जो स्केनर एवं कैमरा आदि से सज्ज होती है। वह टीम दिन में ५ से १० हजार पृष्ठों का स्केनींग, एडीटींग, क्रॉस चेकिंग आदि कार्य पूर्ण करती है एवं फाईनल हुए डेटा के आधार से पीडीएफ तैयार करती है। जिस भंडार द्वारा यह कार्य सौंपा

गया हो उसको पूरे डेटा की एक कॉपी हार्डडिस्क में एवं १००० वर्ष तक सेफ रहे वैसी एम-डिस्क (जिसकी संग्रहण शक्ति २५ जी.बी. एवं उससे भी ज्यादा होती है) दी जाती है। साथ ही संस्था द्वारा उन हस्तप्रतों की सूचनाओं का विस्तृत सूचीकरण भी किया जाता है। जिससे स्कॉलर जब भी संस्था में किसी ग्रंथ आदि के लिये पूछते हैं तब कोबा एवं अन्य स्केन किये गए भंडारों में से भी डेटा उपलब्ध करवाया जाता है। जिससे उनका आवश्यक कार्य सहजता से पूर्ण हो जाता है।

इस प्रकार समाज सेवा के क्षेत्र में कम्प्यूटर विभाग के द्वारा अनेकविध प्रवृत्तियाँ हो रही हैं और होती रहेंगी। इस विभाग के द्वारा श्रुतसेवा में बनाए गए बहूपयोगी विविध प्रोग्राम-

१. डबल एन्ट्री प्रोग्राम –

पुस्तक प्रकाशन कार्यों में प्रुफ रीडिंग प्रक्रिया में प. पू. साधु-साध्वीजी भगवंतों का बहुत समय लग जाता है, जिससे महत्वपूर्ण पुस्तकें प्रकाशित करने में समय मर्यादा का पालन नहीं हो पाता था। इस समस्या को ध्यान रखते हुए संस्था ने यह प्रोग्राम तैयार करवाया है, जिसके माध्यम से प्रकाशित होने जा रहे प्रकाशन का डेटा दो बार अलग-अलग ऑपरेटरों द्वारा टाइप करवाया जाता है। जिससे अशुद्धियों का प्रमाण नहिवत् हो जाता है। इस प्रोग्राम में पहली बार की गई एन्ट्री एवं दूसरी बार की जानेवाली एन्ट्री को टेक्नीकली कम्पेयर करवाया जाता है एवं जहाँ भी फर्क नजर आए वहाँ प्रोग्राम संकेत देकर रुक जाता है, तब ऑपरेटर टेक्स्ट को देखकर सही शब्द का चयन करके डेटा को शत-प्रतिशत शुद्ध करते हुए आगे बढ़ता है।

२. इमेज क्लिनर एन्ड एलाईनर –

प्रवर्तमान समय में डेटा डिजीटाईजेशन की उपयोगिता बहुत बढ़ गई है। जिसमें हस्तप्रत, प्रिन्टेड पुस्तक एवं मैगजिन के अंकों को स्केन किया जाता है। इस प्रक्रिया में स्केन किए हुए हस्तप्रतों, पुस्तकों आदि के इमेज को आवश्यकतानुसार एडिट किया जाता है, जिससे स्वच्छ और अच्छी से अच्छी पीडीएफ बनाई जा सकती है। संस्था के इस प्रोग्राम से वह प्रक्रिया सरलता एवं शीघ्रतापूर्वक पूर्ण हो जाती है। उस स्केनिंग के पीडीएफ फाईल ऑनलाईन तथा लाइब्रेरी प्रोग्राम में संबंधित हस्तप्रत, पुस्तकादि से जोड़ दी जाती है। जिससे स्कॉलर को जब भी उस डेटा की आवश्यकता हो तब सर्च करके इन्टरनेट के द्वारा अथवा लाइब्रेरी प्रोग्राम से जुड़े डेटा के आधार पर सहजता पूर्वक उपलब्ध करवाई जाती है।

३. डेटा कन्वर्जन प्रोजेक्ट –

इस प्रोग्राम के तहत थर्ड पार्टी के द्वारा सीडेक, श्रीलिपी, भाषा भारती आदि के पुराने फॉन्ट्स में से तैयार किये गये ग्रंथों को युनिकोड फॉन्ट्स में तुरन्त ही कन्वर्ट कर दिया जाता है। जिससे वह डेटा युनिवर्स के किसी भी कम्प्यूटर पर उन फॉन्ट्स को इन्स्टॉल किये बिना भी आसानी से देखा एवं पढ़ा जा सकता है। विन्डोस द्वारा युनिकोड फॉन्ट्स बाय डिफॉल्ट हर कम्प्यूटर में दिये जाते हैं, उसका उपयोग करने के लिये कम्प्यूटर के कॉन्फिगरेशन में जरूरी फेरफार करना होता है। जिससे सरलतापूर्वक कोई भी व्यक्ति अपने कम्प्यूटर पर गुजराती-हिन्दी-संस्कृत आदि भाषा में टाईप कर सकता है। इस प्रोग्राम के द्वारा कन्वर्ट किया हुआ डेटा आगे चलकर हस्तप्रत संपादन संशोधन करनेवाली टीम को उनके पास रही अपूर्ण हस्तप्रतों को पहचानने में बहुत ही उपयोगी साबित होती है। इसके लिए हस्तप्रत में रहे डेटा में से कुछेक अक्षरों को विशिष्ट प्रोग्राम की सहायता से इन कन्वर्टेड डेटा में सरलता से ढूँढकर अपूर्ण हस्तप्रतों का संपादन कार्य सहजता से पूर्ण किया जाता है।

४. ताडपत्र फोलिओ स्प्लिटर प्रोग्राम –

संस्था में अन्य ज्ञानभंडारों के ताडपत्रों आदि के माईक्रोफिल्म के रोल्स को स्केन किया गया है। या सीधे ही स्केन किये गये लंबे ताडपत्र आदि ग्रंथों को विद्वानों के द्वारा सुगमता से पढ़ा जा सके, वैसा प्रिन्ट दिया जाता है। इस प्रोग्राम की सहायता से स्कॉलरों को ग्रंथ को पढ़ने में सरलता रहे उस साइज में कट करके खास फॉर्मेट में प्रिन्ट उपलब्ध करवाई जाती है। जब स्केन की गई फाईल के अक्षर स्पष्ट नहीं होते हैं तब खास प्रक्रियाओं के द्वारा उन अक्षरों को अधिक स्पष्ट किया जाता है। इस प्रक्रिया को सरल बनाने हेतु एक एप्लिकेशन भी तैयार की गई है, जिसके माध्यम से लंबे ताडपत्रों के एक से अधिक पन्नों में प्रिन्ट किया जा सके या फिर एक पत्र के तीन टुकड़ों में एक ही पृष्ठ पर प्रिन्ट दिया जा सके। जिससे इन ग्रंथों में रही महत्वपूर्ण कृतियों का संपादन कार्य सहजतापूर्वक हो सके।

५. डेटा इम्पोर्टर प्रोग्राम –

संस्था की शहरशाखा में नियुक्त कर्मचारियों के द्वारा एक्सेल फाईल में अन्य ज्ञानभंडारों के हस्तप्रतों के पीडीएफ के आधार पर सूचिकरण किया जा रहा है। उस सूचिकरण डेटा को लायब्रेरी प्रोग्राम में सेमी ऑटो पद्धति से प्रविष्टि करवाई जाती है। जिसमें कर्मचारी के द्वारा अलग-अलग एक्सेल फाईल में किया गया सूचिकरण

कार्य सीधा ही मुख्य प्रोग्राम में दिखाया जा सकता है। लाइब्रेरी प्रोग्राम में इस डेटा की प्रविष्टि हो जाने के बाद साधु-साध्वी भगवंतो एवं स्कॉलरों को अपेक्षित ग्रंथ संपादन/संशोधन हेतु दिया जाता है।

संगणक विभाग के द्वारा समय-समय पर लाइब्रेरी प्रोग्राम में नई-नई सुविधाएँ दी जाती हैं, जिससे सूचीकरण के कार्य में गति व शुद्धता लाई जा सके। विशेष रूप से विविध शब्दकोष, सन्दर्भग्रन्थों तथा आगमादि के पाठों को एक विशिष्ट प्रोग्राम के द्वारा ढूँढकर अपूर्ण हस्तप्रतों तथा लुपित हस्तप्रतों के बीच के पत्तों का पाठ निर्धारण किया जाता है। इस तरह अन्य भी छोटे-बड़े सॉफ्टवेयर द्वारा श्रुतसेवा के क्षेत्र में बहूपयोगी कार्य को सिद्ध किया गया है।

यहाँ प्रस्तुत मुख्य प्रोग्रामों का उल्लेख कर कम्प्यूटर विभाग की विशेषता बताने का प्रयास किया गया है। यह तकनीकी कार्य समाज के लिए अत्यधिक उपयोगी सिद्ध हो रहा है, यहाँ स्वविकसित कम्प्यूटर लाइब्रेरी प्रोग्राम के माध्यम से संकलित सूचनाओं से विद्वान व संशोधकवर्ग लाभान्वित हो रहे हैं।

(क्रमशः)

(अनुसंधान पृष्ठ क्रमांक. ३४ से)

धर्मसभा में पूज्यश्री को बाकरा रोड जैन संघ, मोदरा जैन संघ आदि स्थलों के श्रीसंघों के द्वारा उनके यहाँ भी पधारने की विनती की गई जिसे पूज्यश्रीजी ने सहर्ष स्वीकृति प्रदान की। आगामी १३ जून से १५ जून तक पूज्य आचार्यश्री भीनमाल के कीर्तिस्तम्भ में प्रवास करेंगे।

श्री महावीरालय में प्रभु श्री महावीरस्वामी का भव्य सूर्यतिलक

प्रतिवर्ष की भांति इस वर्ष भी २२ मई को दोपहर २ बजकर ०७ मिनट पर भगवान महावीरस्वामी के ललाट पर सूर्यकिरणों ने तिलक किया। हजारों भक्तों ने इस आह्लाक दृश्य का अवलोकन कर स्वयं को कृतार्थ किया। दर्शनार्थियों की भीड़ को कम करने हेतु परिसर में जगह-जगह क्लोज सर्किट टी.वी. भी लगाए गए थे, जिसके माध्यम से लोगों ने इस भव्य दृश्य को निहारा। प्रभु श्री महावीरस्वामी की जय-जयकार से समस्त वातावरण गूँज उठा। प्रभु के दर्शन-वन्दन के पश्चात् दर्शनार्थियों हेतु शेठ श्री महेशकुमारजी रामप्रकाशजी जैन, दिल्ली की तरफ से भाता का भी आयोजन किया गया था।

श्रुतसागर

32

जून-२०१९

पुस्तक समीक्षा

डॉ. हेमन्त कुमार

पुस्तक नाम	-	ज्ञानविमल साहित्य संग्रह
पूर्व संपादिका	-	साध्वी श्री नम्रगिराश्रीजी
पुनःसंपादक	-	पंन्यास श्री सम्यग्दर्शनविजयजी
प्रकाशक	-	स्मृतिमंदिर प्रकाशन, पालडी, अहमदाबाद
प्रकाशन वर्ष	-	विक्रम २०७५
मूल्य	-	२३५/-
भाषा	-	मारुगुर्जर

विक्रम संवत् की १८वीं सदी के महान जैनाचार्य श्री ज्ञानविमलसूरिजी म. सा. ने अनेक आध्यात्मिक कृतियों की रचना करके भव्यजीवों का कल्याण किया है। सुप्रसिद्ध तपागच्छ के जैनाचार्यों की शृंखला में एक महत्त्वपूर्ण कड़ी के रूप में विख्यात हैं। उन्होंने लोकभोग्य मारुगुर्जर भाषा में अनेक प्रकार की रचनाएँ की हैं, जो आज चतुर्विध संघ के लिए वरदान स्वरूप सिद्ध हो रहा है। घरों और जिनालयों में चारों ओर उनकी कृतियों की गूँज सुनाई देती है।

आज से लगभग १०० वर्ष पूर्व पूज्य साध्वीश्री नम्रगिराश्रीजी ने ज्ञानविमलसूरिजी की कृतियों का संकलन करके ज्ञानविमल साहित्य संग्रह नामक प्रकाशन का संपादन किया था, इस प्रकाशन में ज्ञानविमलसूरिजी द्वारा रचित लगभग सभी स्तुत्यात्मक गुजराती कृतियों को समाहित कर लिया गया है। पूज्य साध्वीश्रीजी ने इन सभी कृतियों को एक प्रकाशन में संकलित कर समाज का बहुत बड़ा उपकार किया था। जिस किसी श्रद्धालु-भाविक को ज्ञानविमलसूरिजी की कृतियों के स्वाध्याय, मनन, वांचन की भावना होती, उन्हें जैन जगत के विशाल सागर में गोता लगाकर एक-एक मोती को ढूँढ़ने हेतु मेहनत करने की आवश्यकता नहीं थी, क्योंकि पूज्य साध्वीश्रीजी ने ज्ञानविमलसूरिजी की कृतियाँ रूपी सभी मोतियों को एक ही माला में गूँथकर सागर को गागर में समाहित कर दिया था।

मध्यकालीन गुजराती जैन साहित्य गगन में श्री ज्ञानविमलसूरिजी का नाम एक देदीप्यमान नक्षत्र की भाँति आलोकित है। इनकी कृतियाँ कथात्मक, तत्त्वविचारात्मक, बोधात्मक, स्तुत्यात्मक आदि वैविध विषयों से परिपूर्ण है। संस्कृत एवं गुजराती

भाषाबद्ध गद्य तथा पद्य स्वरूप में उपलब्ध इनकी कृतियों में छंद, अलंकार आदि का अध्ययन करने से इनके काव्यकौशल एवं पांडित्य का स्पष्ट ज्ञान प्राप्त होता है। इन्होंने स्तुति, स्तवन, चैत्यवंदन, सज्झाय आदि अनेक प्रकार की कृतियों की रचना विपुल मात्रा में की है। ऐसा कहा जाता है कि महातीर्थ शतुंजय की ३६०० जितनी स्तवनों की रचना की है। इसके अतिरिक्त आबु, तारंगा, राणकपुर आदि तीर्थों के स्तवनों की भी रचनाओं में तत्कालीन ऐतिहासिक एवं भौगोलिक परिस्थितियों का वर्णन किया है। इन्होंने चौबीसी, बीसी, सभी तीर्थकरों, साधारणजिन आदि के अनेक स्तवनों की रचना की है, जिसमें ज्ञान, भक्ति के साथ अनेक उपमाओं एवं अलंकारों का प्रयोग किया है। साथ ही सभी तिथियों की स्तुति करते हुए उनकी महत्ता को प्रकाशित किया है। कहने का तात्पर्य है कि इन्होंने अपनी सभी कृतियों में भक्ति के साथ-साथ ज्ञान को भी समृद्ध किया है। ऐसा कहा जा सकता है कि इनकी कृतियाँ न केवल संख्या में अधिक हैं बल्कि उन कृतियों की गुणवत्ता भी अपार है।

लगभग १०० वर्ष पूर्व प्रकाशित एवं आज भी समाज के लिए अति उपयोगी यह प्रकाशन अप्राप्य हो गया था, जिसके कारण पूज्य पंन्यास श्री सम्यग्दर्शनविजयजी ने इस ग्रन्थ का पुनः संपादन किया है। भक्तगण इन कृतियों का गायन-वांचन कर भक्तिरस में डुबकी लगाएंगे, ऐसी आशा है, पुस्तक की छपाई बहुत सुंदर ढंग से की गई है। आवरण भी कृति के अनुरूप बहुत ही आकर्षक बनाया गया है। ग्रंथ का अवलोकन करते ही मन में एक अलौकिक भाव उत्पन्न होने लगता है। ग्रंथ में विशिष्ट विस्तृत विषयानुक्रमणिका देने से प्रकाशन बहुपयोगी हो गया है।

अनेक महान ग्रंथों की प्रस्तुति के पश्चात् पूज्यश्रीजी की यह एक और सीमाचिह्न रूप में प्रस्तुति है। संघ, विद्वद्गर्ग, जिज्ञासू इसी प्रकार के और भी उत्तम प्रकाशनों की प्रतीक्षा में हैं। सर्जनयात्रा जारी रहे ऐसी शुभेच्छा है।

पूज्य पंन्यास श्री सम्यग्दर्शनविजयजी ने इस अप्राप्य ग्रन्थ का पुनः सम्पादन कर लोकोपयोगी बनाने का जो अनुग्रह किया है, वह सराहनीय एवं स्तुत्य कार्य है। भविष्य में भी जिनशासन की उन्नति एवं प्रभुभक्तिमार्ग में उपयोगी ग्रन्थों के प्रकाशन में इनका अनुपम योगदान प्राप्त होता रहेगा, ऐसी प्रार्थना करता हूँ।

पूज्य पंन्यासश्रीजी के इस कार्य की सादर अनुमोदना के साथ कोटिशः वंदन।

श्रुतसागर

34

जून-२०१९

समाचार सार

**परम पूज्य राष्ट्रसन्त आचार्यदेव श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी महाराज की निश्रा में
रेवतडा गाँव में त्रिदिवसीय कार्यक्रम का भव्य आयोजन**

जालोर शहर के पास रेवतडा गाँव में दिनांक ७/६/२०१९ को प्रातः पूज्य राष्ट्रसन्त का उनके शिष्य-प्रशिष्य परिवार के साथ भव्य शोभायात्रा के साथ नगर प्रवेश करवाया गया। शोभायात्रा में हाथी, घोड़ा, ऊँट, बैन्दबाजा, ध्वजा-पताका आदि के साथ स्वागत किया गया। हेलिकॉप्टर से पुष्पवृष्टि की गई। जिनमंदिर के दर्शन के पश्चात् शोभायात्रा धर्मसभा में परिवर्तित हो गई।

वेदमूथा परिवार ने दीप प्रज्वलित कर धर्मसभा का प्रारम्भ किया। श्रीसंघ के प्रमुख पदाधिकारियों ने उपस्थित जनसमुदाय का हार्दिक स्वागत करते हुए कहा कि आज हमारे पुण्योदय से परम पूज्य राष्ट्रसन्त पद्मसागरसूरीश्वरजी महाराज हमारे बीच पधारे हैं।

स्थानीय श्रेष्ठीवर्यो ने पूज्य राष्ट्रसन्त, पूज्य आचार्य श्री हेमचंद्रसागरसूरीश्वरजी, पूज्य श्री प्रशान्तसागरजी गणिवर्य एवं संघस्थ समस्त साधु-साध्वीजी भगवन्तो को कामली वोराकर अपना सौभाग्य माना। संघवी मदनजी ओटमलजी जेठाजी वेदमुथा परिवार एवं विशेषकर श्राविकाओं के द्वारा पूज्यश्रीजी की वन्दना की गई।

पूज्य राष्ट्रसन्तश्रीजी के आत्मीय एवं रेवतडा श्रीसंघ के महान उपकारी पूज्य आचार्य श्री जयन्तसेनसूरीश्वरजी महाराज को स्मरणकर पूज्यश्रीजी ने अपना प्रवचन प्रारम्भ किया। उन्होंने कहा कि आपके प्रेम और भावना को देखकर यहाँ आया हूँ। आप सभी श्रावकजीवन का पूर्णरूप से पालन करें, यही हमारा मंगल आशीर्वाद एवं हमारी शुभकामना है।

७ जून से ९ जून तक प्रतिदिन प्रातःकाल भक्तामर पाठ, पूज्यश्री का प्रवचन, दोपहर में प्रभुपूजा तथा रात्रि में भक्तिसंगीत का कार्यक्रम प्रस्तुत किया गया। महोत्सव में बेंगलोर, चेन्नई, मुम्बई, हैदराबाद, अहमदाबाद, मैसूर, मदुरै, पूना, विजयवाडा तथा सूरत सहित राजस्थान के कई स्थानों से गुरुभक्त पधारे थे।

(अनुसंधान पृष्ठ क्रमांक. ३१ पर)

परम पूज्य राष्ट्रसन्त आचार्यदेव श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी महाराज की निश्रा में रेवतडा गाँव में आयोजित त्रिदिवसीय कार्यक्रम की झलक

Registered Under RNI Registration No. GUJMUL/2014/66126 SHRUTSAGAR (MONTHLY).
Published on 15th of every month and Permitted to Post at Gift City SO, and on 20th date
of every month under Postal Regd. No. G-GNR-334 issued by SSP GNR valid up to 31/12/2021.

चारित्रमनोरथमाला कृति प्रतीक चित्र

BOOK-POST / PRINTED MATTER

प्रकाशक

श्री महावीर जैन आराधना केन्द्र

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर, कोबा

जि. गांधीनगर ३८२००७

फोन नं. (०७९) २३२७६२०४, २०५, २५२

फैक्स (०७९) २३२७६२४९

Website : www.kobatirth.org

email : gyanmandir@kobatirth.org

Printed and Published by : HIREN KISHORBHAI DOSHI, on behalf of SHRI MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA, New Koba, Ta.&Dist. Gandhinagar, Pin-382007, Gujarat.

And Printed at : NAVPRABHAT PRINTING PRESS, 9, Punaji Industrial Estate, Dhobighat, Dudheshwar, Ahmedabad-380004 and

36

Published at : SHRI MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA, New Koba, Ta.& Dist. Gandhinagar, Pin-382007, Gujarat. Editor : HIREN KISHORBHAI DOSHI